

<b>INDLEDNING</b> .....	<b>1</b>
<b>PROBLEMFORMLERING</b> .....	<b>2</b>
<b>BEGREBSAFKLARING</b> .....	<b>2</b>
<b>RAMMERNE FOR UDESKOLE</b> .....	<b>3</b>
<b>METODE</b> .....	<b>5</b>
TEORI .....	5
EMPIRI .....	6
<b>HISTORIK</b> .....	<b>8</b>
DE GRØNNE BØLGER .....	8
NATIONAL IDENTITET .....	9
<i>Dansk national identitet</i> .....	9
<i>Norsk national identitet</i> .....	10
<i>Norsk national identitet og friluftsliv</i> .....	11
FRILUFTSLIV OG NATURFORVALTNING .....	12
<i>Danmark</i> .....	13
<i>Norge</i> .....	13
KOMPARATION .....	14
<b>DEN OFFENTLIGE FRILUFTSLIVSPOLITIK</b> .....	<b>15</b>
FORVALTNING AF FRILUFTSLIV .....	15
<i>Danmark</i> .....	15
<i>Norge</i> .....	16
BØRN OG FRILUFTSLIV .....	17
<i>Danmark</i> .....	17
<i>Norge</i> .....	19
KOMPARATION .....	20
<b>DEN OFFENTLIGE SKOLEPOLITIK</b> .....	<b>21</b>
SKOLESYSTEMERNE I NORGE OG DANMARK .....	21
FOLKESKOLELOVEN OG L-97 .....	21
<b>STATUS OVER UDESKOLER I DANMARK</b> .....	<b>23</b>
UDBREDELSEN AF UDESKOLER I DANMARK .....	25
UDESKOLEKLASSERNES FORM OG INDHOLD .....	25
HVEM ER UDESKOLELÆREREN .....	27
KOMPARATION MED NORGE .....	29
<b>OPSAMLING</b> .....	<b>31</b>
<b>KONKLUSION</b> .....	<b>32</b>
<b>PERSPEKTIVERING</b> .....	<b>33</b>
<b>LITTERATURLISTE</b> .....	<b>34</b>
<b>BILAG 1: OVERSIGT OVER UDESKOLER</b> .....	<b>38</b>
<b>BILAG 2: SPØRGESKEMA</b> .....	<b>42</b>
<b>BILAG 3: EVALUERING PÅ SPØRGESKEMAER</b> .....	<b>47</b>

## Indledning

Skolen har igennem vores historie været præget af formidlingsorienteret undervisning. Læreren har stået i centrum for en envejskommunikation med eleverne som passive modtagere, og klasselokalet som den arena undervisningen har fundet sted i. Indtil 1950'erne boede langt de fleste danskere på landet. Dengang fik børnene den praktiske dimension hjemmefra og skolen lagde derfor kun vægt på den teoretiske dimension. Siden har det praktiske fået et langt større vægning, men stadig foregår en stor del af undervisningen med eleverne som passive modtagere. Udeskole er en undervisningsmetode som forsøger at bygge bro mellem teoretiske og praktiske kundskaber. Med udgangspunkt i erfarings- og problemløsningspædagogikken samt de mange intelligensers pædagogik, menes udeskole at kunne bidrage til at udvikle "det hele menneske". Udeskole går ud på at man flytter en del af undervisningen ud i naturen og nærmiljøet. For de fleste klassers vedkommende er udeskolen en fast integreret del af undervisningen, typisk som en hel dag om ugen hvor undervisningen foregår på klassens eget sted i skoven. Den norske udeskoleforsker Arne Nikolaisen Jordet definerer udeskole således:

*"Udeskole er en arbejdsmåde hvor man flytter dele af skolehverdagen ud i nærmiljøet. Udeskole indebærer dermed regelmæssig aktivitet udenfor klasserummet. Arbejdsmåden giver eleverne mulighed for at tage alle sanser i brug sådan at de får personlige og konkrete erfaringer i mødet med virkeligheden. Arbejdsmåden giver rum for faglige aktiviteter, spontan udfoldelse og leg, nysgerrig søgen, fantasi, oplevelse og socialt samvær. Udeskole handler om at aktivere alle skolens fag i en integreret undervisning hvor ude- og indeaktiviteter har nær sammenhæng, idet eleverne lærer om virkeligheden i virkeligheden; dvs. om naturen i naturen, om samfundet i samfundet og om nærmiljøet i nærmiljøet."*<sup>1</sup>

Der bliver fremført mange gode argumenter for hvorfor udeskole er godt fra de lærere og forskere der har beskæftiget sig med det. Nogle af disse er velbegrundede gennem videnskabelige studier, mens andre endnu kræver forskning. I en tid hvor der er så meget fokus på sundhed er de fysiologiske argumenter nogle af de mest vægtige. En undersøgelse af børns aktivitetsniveau har vist at de i gennemsnit bevæger sig dobbelt så meget når de har udeskoledag i forhold til en almindelig skoledag (Mygind 2002). Svenske og norske undersøgelser af skovbørnehaver har vist at deres motorik udvikles og de ikke er lige så meget syge som børn der går i almindelige børnehaver (Grahm 1997, Fjørtoft 2000). Andre argumenter der bruges er at udeskole stimulerer barnets kognitive, sproglige og sociale udvikling. At udeskole giver bedre naturforståelse, giver børnene flere direkte oplevelser, forbedrer klasse miljøet, giver færre konflikter og at børnene bliver gladere<sup>2</sup>. Udviklingen mod udeskoler er en gradvis udvikling som har taget fart for Danmarks vedkommende specielt de sidste 5 år og for Norges vedkommende de sidste 10-15 år. Lutvann skole i Norge er den

---

<sup>1</sup> Jordet 2003 (1) s. 3

<sup>2</sup> Jordet 2002

skole der i Norge har fået sat fokus på udeskole. Skolen åbnede i 1995 og fra start af besluttede man at alle klasser skulle undervises udenfor skolen en dag om ugen i hele skoleåret. Siden da har man holdt fast i denne undervisningsform som skolens profil og skolen er derfor den skole i Norge der i længst tid og mest systematisk har kørt udeskole. Den norske forsker Arne Nikolaisen Jordet har igennem flere år brugt Lutvann til et case-studie i udeskolens didaktik. Gennem interviews, spørgeskemaer og observationer har han skabt et grundigt billede over udeskolen på Lutvann. Sideløbende er flere andre forskningsprojekter tilknyttet Lutvann-undersøgelsen og et samlet forskningsresultat ventes her i 2004. I Danmark blev der første gang for alvor sat fokus på udeskole gennem Rødkilde-projektet. På Rødkilde skole besluttede to initiativrige lærere at starte en forsøgsordning hvor man i en periode på 3 år (2000-2003) flyttede en skoleklasses undervisning til skoven en gang om ugen. Skoleklassen skulle være genstand for forskning så Institut for Idræt samt Roskilde Universitets Center blev tilknyttet med forskellige forskningsprojekter. Projektet blev mødt af meget opmærksomhed i takt med at forskningsresultater blev publiceret og generelt viste positive resultater. På dette tidspunkt var der kun ganske få udeskoler i Danmark men med artikler i aviser og fagblade omkring Rødkildeprojektet blev idéen for alvor spredt. Udeskole ser ud til at være en af de hurtigst voksende undervisningsformer i Danmark, men hvor mange skoler der rent faktisk arbejder med udeskole i Danmark findes der ingen undersøgelser af. Derfor ønsker jeg med denne opgave at belyse i hvilken udstrækning udeskole har vundet indpas i Danmark og under hvilken form. Endvidere vil jeg lave en komparativ analyse mellem de faktorer der påvirker udeskole i Danmark og Norge for at belyse hvorfor der er så stor forskel på udbredelsen af udeskole i Danmark og Norge.

## **Problemformulering**

- 1) I hvilken udstrækning har udeskole vundet indpas i Danmark sammenlignet med Norge og under hvilken form?
- 2) Hvorfor har udeskole så stor udbredelse i Norge i forhold til Danmark?

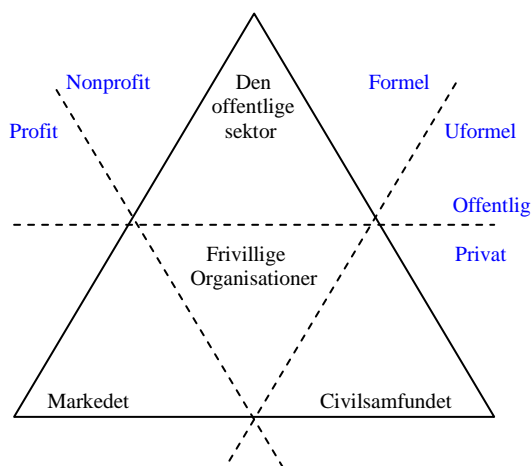
## **Begrebsafklaring**

Begreberne udeskole og naturklasser bruges begge om en klasse der rykker en del af undervisningen ud i naturen eller nærmiljøet. Andre betegnelser er skovskole og naturskole. Jeg har i denne opgave valgt at kalde det udeskole, da jeg mener det er det mest dækkende begreb i og med at ikke al udeundervisning foregår i naturen. Desuden er udeskole det mest anvendte begreb i litteraturen.

## Rammerne for udeskole

Velfærdstrekanten er en model til at beskrive de forskellige sociale ordener og institutionelle modeller der indgår i samfundets forskellige sektorer, samt disses indbyrdes forhold<sup>3</sup>.

Velfærdssamfundet består af 4 sektorer: Den offentlige sektor, markedet, civilsamfundet og den tredje sektor. Den offentlige sektor er staten og de institutioner der ligger under staten. Den offentlige sektor er nonprofit og formel. De tre andre sektorer bevæger sig i det private område. Markedet er der hvor der opnås en profit. Civilsamfundet er os som privatpersoner uden for de formelle ordener. Det er vores fritid udenom arbejde, skoler og foreninger. Der er ingen profit. I midten har vi de frivillige organisationer som er foreninger og organisationer. I hovedreglen er de private, formelle og non-profitable. Den tredje sektor sidestilles ofte med den frivillige sektor, men den tredje sektor bevæger sig også uden for den frivillige sektor. De fire sektorer er kun et groft skitseret billede over vores samfund. Reelt set sker der en konstant interaktion sektorerne imellem der gør at det er svært at placere de forskellige instanser i blot en sektor.



Velfærdstrekanten (Pestoff 1996)

Det er staten der varetager den største del af naturforvaltningen i både Danmark og Norge. Det er også staten der varetager skolepolitik og folkeskoler. Friluftsliv i overordnet forstand bevæger sig rundt i alle de forskellige sektorer alt efter hvilken type der snakkes om, hvad formålet er og hvem der står bag. Eksempler på hvor friluftsliv er placeret i alle sektorer af vores velfærdssamfund har den danske forsker Søren Andkjær beskrevet i rapporten "Friluftsliv i det 21. århundrede"<sup>4</sup>.

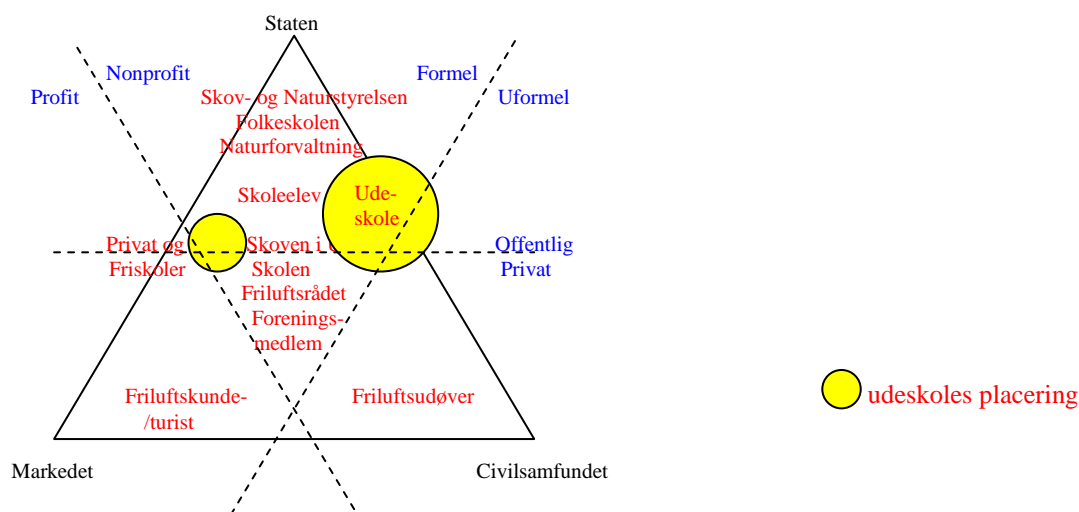
Andkjær har lavet en undersøgelse af hvordan friluftslivet har bredt sig i vores samfund de sidste 30 år. Han konkluderer at udbredelsen primært er sket indenfor det organiserede samt pædagogiske og institutionaliserede friluftsliv. Det vil sige indenfor den tredje sektor, markedet og i den offentlige

<sup>3</sup> Pestoff, s. 3

sektor. Vores deltagelse i friluftsliv har ændret sig fra at "gå på tur" til "at gå til" eller "at tage på kursus". Den almindelige friluftsudøver har ændret sig fra at dyrke aktiviteten i det frivillige regi til at være kursusdeltager eller friluftsturist.<sup>5</sup> Andkjær opstiller flg. model der viser hvilken sektor rollerne relaterer sig til:

Organisation	Rolle
Det civile samfund	Friluftsudøver
Den tredje sektor	Medlem (af forening)
Den offentlige sektor	Elev/studerende, klient/patient
Markedet	Kunde, turist

Udeskole er på en måde en af disse pædagogiske og institutionaliserede former for friluftsliv. Selvom udeskole ikke nødvendigvis har friluftsliv som indhold, men grundskolens faglige og pædagogiske indhold, bliver friluftslivet alligevel rammen om udeskole. Udeskole er placeret i den offentlige sektor men er nært knyttet til det civile samfund da det er udsprunget af civile personers engagement og interesse, og den tredje sektor da mange frivillige organisationer og foreninger står bag udeskoler, og pionererne bag udeskole i stor udstrækning har været lærere og pædagoger der selv aktivt har deltaget i friluftsliv i foreningsregi. Selvom udeskole foregår under det offentlige er det ikke indskrevet i lovgivningen. Derfor ligger udeskole også meget tæt på det uformelle. For de statslige skoler er der heller ingen profit, mens det kan der være for de private, hvor et mål kan være at tiltrække flere elever og derved penge. Det er dog så som så med profitten da de private skoler egentlig er selvejende og får støttet op mod 80% af udgifterne af staten<sup>6</sup>



<sup>4</sup> Andkær 2003

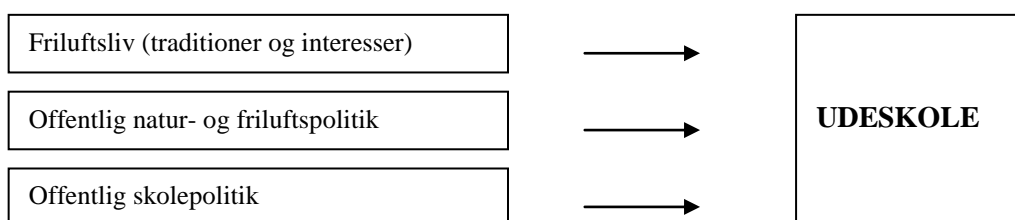
<sup>5</sup> Andkjær 2003, s. 24

<sup>6</sup> Fra de frie skolers hjemmeside [www.frieskoler.dk](http://www.frieskoler.dk)

## Metode

### Teori

Udeskole berøres af en række forskellige faktorer. Vi har en lang tradition for friluftsliv i de nordiske lande og særligt i Norge. Denne tradition ligger også til baggrund for at man har "opfundet" udeskole, og denne baggrund er forskellig i Danmark og Norge. Derudover er der en række mere praktiske faktorer der berører konceptet. For det første er det adgangen til naturområderne. Der ligger et langt arbejde bag den ret vi i dag har til at gå en tur i naturen. Hvis ikke den ret eksisterede ville hele grundlaget for udeskolerne ikke eksistere. Udeskoler er afhængige af at de har et stykke skov eller anden natur hvor de har tilladelse til at opholde sig i. Derfor mener jeg det er vigtigt at se på den *offentlige natur- og friluftslivspolitik* der har gjort, at der i Norden dels har været en fredning af store dele af vores natur, og dels har sikret borgernes rettigheder til at færdes i naturen. Et andet vigtigt område for udeskole er den *offentlige skolepolitik*. Skolerne er underlagt en læringsplan som gør at man ikke bare kan undervise som man har lyst, men der er nogle specifikke krav om hvad børn skal lære, og til en vis grænse også på hvilken måde. At læreplanerne har ændret sig og åbnet op for en mere alsidig form for undervisning har forbedret mulighederne for at lave udeskole. For at forstå hvordan udeskoler er opstået og hvordan der er stor forskel på grundlaget for udeskole i Norge og Danmark vil jeg i det følgende komme ind på de tre områder som jeg mener er vigtige for at forstå sammenhængen, nemlig:



Min analyse af friluftslivet og udeskoler i Danmark og Norge bygger fortrinsvis på litteratur samt min egen empiri i form af et spørgeskema. Litteraturen er både hentet fra bøger og fra Internettet, da meget af det litteratur der findes om udeskoler udelukkende foreligger på Internettet. Opgaven vil være præget af at der findes utroligt meget litteratur om norsk friluftsliv og utroligt lidt litteratur om dansk ditto. I Norge er friluftsliv en særegen studieretning i sig selv og derfor findes der nærmest ikke det der ikke er skrevet om norsk friluftsliv, mens vi i Danmark ikke har samme tradition for at studere/forske i friluftsliv og derfor heller ikke har så omfattende en litteratur. Det er af den grund meget svært at sammenligne de forskellige dele af friluftsliv og udeskole da der både er forskel i

mængden af litteratur, men også indholdet af det. Derfor vil der i opgaven ikke kunne indgå en fuldstændig komparation af de forskellige områder der er relevante for at afdække min problemformulering. Alligevel mener jeg at kunne give et godt billede af hvordan udeskole er slået an i Danmark og Norge, og hvorfor her er en forskel.

### **Empiri**

Inden jeg satte mig for at undersøge arbejdet med udeskoler i Danmark kendte jeg kun til Rødkildeprojektet<sup>7</sup> og troede ikke der var andre skoler der arbejdede med udeskole. Gennem undervisningsprojektet "Skoven i Skolen"<sup>8</sup> opdagede jeg at de havde kontakt til ca. 20 skoler som i en forholdsvis formaliseret grad havde udeskole-projekter i gang med nogle af deres klasser. Malene Bendix fra Skoven i Skolen fortalte mig at de langt fra havde kontakt til alle de skoler som arbejdede med udeskole og hun bl.a. mente der måtte være en del friskoler der brugte konceptet. Derfor besluttede jeg at forsøge at finde alle de skoler der arbejder med udeskole med et håb om at kunne lave en komplet kortlægning over antallet af udeskoleklasser i Danmark. Det blev et større projekt. Gennem Internettet fandt jeg 4 hjemmesider som til sammen var en fortegnelse over næsten alle ca. 460 fri- og privatskoler i Danmark. På siderne var også skolernes email-adresser og jeg besluttede at sende en mail til alle skolerne for at fortælle om mit projekt og høre om de i nogen form brugte udeskole. Desværre fandt jeg ud af at jeg måtte åbne hver skoles adresse separat og derved også kun kunne kopiere adresserne separat og herefter indsætte i en fællesmail. Det tog en frygtelig masse tid og var tæt på at resultere i en musedskade. Arbejdet bar dog frugt i og med at jeg fik positiv respons fra ca. 10 skoler som i en forholdsvis formaliseret grad bruger udeskole i en eller flere klasser. Jeg fik dog nogle "undelivered" mails tilbage og kan heller ikke være sikker på alle tiltrods for de bruger udeskole har fået svaret tilbage, men jeg mener dog at have fået kontakt til stort set alle de fri- og privatskoler der bruger udeskole. Anderledes er det med folkeskolerne. Efter det store mail-arbejde med fri- og privatskolerne måtte jeg hurtigt erkende at det ikke ville blive muligt for mig at bruge samme metode med alle landets mere end 1600 folkeskoler. I stedet forsøgte jeg at få en annonce i folkeskolernes fagblad "Folkeskolen" hvor jeg kunne efterlyse eventuelle naturklasser/udeskoler. Redaktørerne var dog ikke villige til at lade mig få en almindelig annonce i og eneste mulighed blev en annonce under alt-muligt-markedet "Bazar". Disse sider er bagest i bladet og er nogle sider som jeg tror mange læsere hurtigt blader over. Derfor tror jeg ikke jeg ad denne vej er kommet ud til alle de lærere der arbejder med udeskole i folkeskolerne.

---

<sup>8</sup> Skoven i skolen er et undervisningsprojekt der er et samarbejde mellem en række organisationer og Skov-og Naturstyrelsen.

Annoncen resulterede i første omgang i blot tre skoler der responderede positivt. Senere var der dog en venlig kvindelig skolelærer som havde flere links til mig som hun mente jeg kunne forfølge. Hun havde set min annonce og havde efterfølgende været på en naturkonference hvor hun havde snakket med flere lærere som hun mente praktiserede en form for udeskole. Desuden har jeg spurgt samtlige udeskoler jeg har fået kontakt til om de har kendskab til andre skoler der bruger udeskole. Ved at forfølge de forskellige kontakter og studere skolers og kommuners hjemmesider har jeg fået kontakt til nogle flere folkeskoler som i en eller anden form bruger udeskole. For at indkredse endnu flere skoler har jeg gennemgået en liste jeg fik af Malene Bendix fra Skoven i Skolen. Listen var fra Skov- og Naturstyrelsen og indeholdt et anslået antal af udeskoler i distrikterne ud fra aftaler om udeskoler/økobaser mellem skolerne og de forskellige skovdistrikter. For at følge op på listen har jeg kontaktet de 25 skovdistrikter, hvilket primært har resulteret i navne på en række skoler som har planer om at starte udeskole i nær fremtid.

Jeg mener at jeg har gjort alt hvad jeg kunne for at finde frem til skoler der bruger udeskole, men da jeg ikke kunne maile direkte til folkeskolerne, ikke har haft kontakt til alle landets private skovejere og kun kunne få en lille annonce bagest i "Folkeskolen" vil der helt sikkert være skoler der praktiserer udeskole som jeg ikke har fået kontakt til. I alt har jeg fået kontakt til 34 grundskoler som i skoleåret 2003/2004 på en eller anden måde praktiserer udeundervisning. På hver af skolerne jeg fik kontakt til har jeg ønsket personlig kontakt til de lærere som praktiserer udeskole. Disse har jeg så bedt om at besvare et spørgeskema som jeg har udarbejdet (se bilag 1). Spørgeskemaet er først og fremmest udarbejdet for at afdække udeskolernes form og indhold. Hvor mange klasser, hvilke klassetrin, hvor mange timer de er ude, udeområdets kendetegn etc. Sideløbende har jeg ønsket at se på lærernes erfaring med udeskole. Hvad der undervises i, om eleverne trives, hvilke positive effekter lærerne mener udeskole bidrager til. Til denne del af spørgeskemaet har jeg fortrinsvis brugt samme spørgsmål som Arne N. Jordet har brugt i Lutvann-undersøgelsen (delrapport 1)<sup>9</sup>. Det har jeg gjort for at få et fornuftigt sammenligningsgrundlag med denne undersøgelse som i nogen grad dækker over de norske læreres erfaringer med udeskole, selvom det blot er en enkelt skole der undersøges.

---

<sup>9</sup> Jordet 2002



## Historik

### **De grønne bølger**

Måden vi bruger friluftslivet på samt hvilke natursyn der generelt gør sig gældende i vore samfund er i høj grad kulturelt og historisk betinget. Derfor er natursyn og naturbrug også forskelligt i Danmark og Norge. Udviklingen i det vestlige samfund og natursyn skiller ved industrialiseringen. Før industrialiseringen levede folk i harmoni med naturen. De brugte den som vigtig ressourcekilde, men passede på den og var forsigtig med at udpine den. Omkring 1800 opstod et nyt natursyn, romantikken, beskrevet af filosofen Rousseau. Han så naturen som besjælet og en meningsfuld helhed der stod i direkte forbindelse med menneskesjælen. Denne periode fra 1780'erne til 1820'erne var hvad kultursociologer kalder *den første grønne bølge*<sup>10</sup>. Det var den første periode hvor mennesket lod sig fascinere af naturens nytteværdi i forhold til personlig udvikling og sjælemæssig fred, og ikke blot som en ressource. Den blev for første gang set som et fænomen med egen værdi. Perioden er specielt kendetegnet af spadsereturen. Folk begyndte at benytte byens pladser og grønne rum til gåture, men også vandreture, bjergbestigning og badeanstalter begyndte at blive populære. Samtidig begyndte sporten også med de første udeaktiviteter. Den grønne bølge stødte dog på en modsatrettet bevægelse der hev idrætten tilbage bag murene ved skabelsen af gymnastiksale og svømmehaller og derfor kunne der i årene omkring 1900 opstå en ny grøn bølge.

*Den anden grønne bølge*<sup>11</sup> som udfoldede sig mellem 1890'erne og 1920'erne breder igen en ny naturopfattelse. Med industrialiseringen begyndte folk at flytte til byerne, og de lange arbejdsdage blev brugt på bl.a. fabrikker langt væk fra naturen. En opfattelse af at bylivet forkrøblede kroppen opstod, og skabte et grundlag for tanken om nødvendigheden af at vende tilbage til livet i dets oprindelige form. Man begyndte at se naturen som sund, styrkende og personlighedsdannende og man begyndte at opsøge fysiske udfordringer i naturen. Spejderbevægelsen bliver et synonym for denne grønne bølge, som en instans der gav børn mulighed for at udvikle en sund fysik, samt eftertragtede karakteregenskaber som ærlighed, hjælpsomhed, venlighed o. lign.. Men også sporten manifesterede sig som udendørsaktivitet med cyklisme, boldspil, orienteringsløb, roning, skiløb og ikke mindst gymnastikken. Naturfredningsbevægelsen havde også her sin begyndelse. Endnu engang skete der dog en transformation hvor idrætten blev flyttet til indelukkede arenaer.

---

<sup>10</sup> Eichberg/Jespersen

<sup>11</sup> Eichberg/Jespersen

Betonhaller, kunstgræs og sportsanlæg ændrede idrættens image fra friluftaktiviteter til et sted for præstation og opdragelse.

Siden 1970'erne har vi levet i *Den tredje grønne bølge*<sup>12</sup>. Den indeholder elementer fra begge de to foregående bølger. Folket begyndte igen at bevæge sig ud i naturen og specielt jogging blev en yndet udeaktivitet. Men også adventureidrætter, skiløb, surfing, skateboard, rulleskøjteløb etc. blev kendetegnende for den nye bølge af kommercielle og modeorienterede friluftaktiviteter.

Sideløbende har der været et stærkt fokus på naturens skrøbelighed. Det nye er at vi nu oplever naturen som truet. Naturen betragtes altså i mindre grad end tidligere som uafhængig, stærk og regelbundet, som mennesket uden betænkninger bare kan udnytte. Derimod ses naturen som et samspil imellem menneske-natur og som en ressource vi skal passe på. Naturfredning, økologi og en søgen efter alternative livsformer bliver en følge af dette.

### **National identitet**

For at forstå hvorfor en dansker og en nordmand har forskellige forhold til naturen finder jeg det nødvendigt at kigge på hvordan national identitet knytter sig til historiske og kulturelle faktorer. National identitet er en konstruktion der er dynamisk og hele tiden forandrer sig som den passer i tiden. Vi ønsker som nation at definere os som noget særegent. Sproget kan være med til at definere en nation, men sprog går også på tværs af grænser og derfor har vi brug for andre ting til at definere hvem vi er som befolkning<sup>13</sup>. Vi har brug for noget der binder os sammen og adskiller os fra de andre, så vi kan sige; jeg er dansker, jeg er nordmand osv.

### Dansk national identitet

Tidspunktet for hvornår vi i Danmark for alvor begyndte at lægge fokus på en dansk identitet er knyttet til historiske begivenheder i midten af det 17. århundrede. På dette tidspunkt begyndte også en spirende norsk nationalfølelse, men den kom først for alvor i fokus i forbindelse med løsrivelsen fra Danmark og tidsmæssigt stærkt inspireret af romantikken. Derfor blev naturen en væsentlig faktor i jagten på det særegne norske, og det der i størst grad adskiller den danske og den norske nationalidentitet. Dansk og norsk identitetshistorie er nært knyttet sammen pga. af vores fælles historie i de år vi var i union. Danmark-Norge blev primært ledet af udenlandske embedsmænd hvoraf hovedparten var tyskere, men under indflydelse af oplysningstidens tanker var enevælden så

---

<sup>12</sup> Eichberg s. 25

<sup>13</sup> Alsmark s. 22

småt begyndt at vise tolerance overfor offentlige og kontroversielle meninger. En flok borgerlige akademikere begyndte at vise utilfredshed med at udenlandske embedsmænd blev foretrukket frem for landets indfødte, og i 1745 skabte de et selskab som skulle fremme det danske<sup>14</sup>. Det foregik hovedsageligt på det sproglige plan, da tysk var det foretrukne akademiske sprog. Årene fra 1740-1767 voksede debatten om fædreland. Var fædreland der man boede eller der man var født? I 1767 blev det endegyldigt bestemt at fædreland var der man var født, men det var stadig primært tyskere der regerede landet. Da Struensee i 1770 kommer til magten og ophæver censuren bliver der åbnet op for en strøm af skrifter, som blandt andet afslørede markante udtryk for dansk og norsk national identitet<sup>15</sup>. Struensees kortvarige diktatur havde sået tvivl om enevælden som forfatningsform og havde afsløret nationale spændinger - mellem dansk og tysk og mellem norsk og dansk - som kunne true den mangesprogede og mangekulturelle helstat. I 1776 kom indfødsretten som bestemte, at for at få embede i staten skulle man være født i staten Danmark-Norge<sup>16</sup>. Dette affødte spontane fester og fejring overalt i Danmark, dog ikke i Norge eller de tysksprogede dele af staten. Det følgende århundrede lå Danmark i en national kamp om Slesvig der styrkede behovet for at definere vores nationale identitet forskellig fra Tyskland. Særligt slaget i 1864 i Dybbøl var med til at samle danskerne om det nationale og bliver, trods dumhed og nederlag, regnet for en historisk begivenhed vi kan være stolte af. I skabelsen af den danske nationalidentitet blev det sproget som blev det centrale. Det var primært det der adskilte os fra tyskerne.

### Norsk national identitet

Ligesom vores nationale identitet handlede om at adskille os fra tyskerne, handlede opbygningen af den norske om at adskille sig fra Danmark. Her havde sproget i starten ikke så stor betydning og derfor blev landets natur i stedet omdrejningspunktet<sup>17</sup>. Norge blev først en selvstændig stat i 1905 efter at have været i union med Danmark fra 1380-1814 og med Sverige fra 1814-1905. I årene hvor Norge var en del af Danmark eksisterede en norsk identitet som var knyttet til storhedstiden før 1380, til den frie norske odelsbonde i modsætning til den slavebundne danske fæstebonde og ikke mindst til den storslåede norske natur<sup>18</sup>. For at legitimere kravet om selvstændighed som voksede frem i starten af 1800-tallet, var det vigtigt for nordmændene at få lagt fokus på den norske egenart. Derfor blev første trin i skabelsen af den norske identitet et politisk anliggende som involverede

---

<sup>14</sup> Feldbæk s. 161

<sup>15</sup> Feldbæk s. 167

<sup>16</sup> Feldbæk s. 284

<sup>17</sup> Feldbæk s. 170

<sup>18</sup> Feldbæk s. 169

Oslos kulturelle og borgerlige elite. De var influeret af nationalromantikens ideologi og i mangel på egen kulturhistorie blev naturen det centrale i forsøget på at forene de mange spredte og forskellige egne af Norge<sup>19</sup>. Selvom hovedparten af befolkningen boede langs kysterne, og de norske bykulturer kan spores tilbage til før middelalderen, begyndte man at se på fjeldet som det oprindelige norske. Man skabte simpelthen den norske kultur ud fra bønderne på fjeldet. Folkedragter, folkemusik, bondemad og fjeld blev nationale symboler også for den største del af befolkningen som ikke var vokset op med disse skikke.

### Norsk national identitet og friluftsliv

Skabelsen af den norske særegne identitet tog for alvor fart i midten af 1800-tallet i kølvandet på den første grønne bølge og derfor blev naturen og fjeldet et naturligt omdrejningspunkt. Det var malere, digtere og forfattere som lod sig fascinere af fjeldet og skabte et helt nyt syn på det norske fjeld. Fra at være skræmmende og ugæstfrit blev det nu smukt og tillokkende. Hvor det tidligere blot havde været sæterdrivere, fårehyrder, jægere etc. der grundet økonomiske interesser færdedes på fjeldet, blev fjeldet et sted hvor folk uden økonomiske interesser drog til blot for at opleve naturen<sup>20</sup>. Det var i starten borgerskabets elite der drog til fjelds. Men formålet var ikke det samme som med det nyere friluftsliv. Det handlede først og fremmest om at repræsentere sig selv og sin stand, at se og blive set, og gøre det som var rigtigt i tiden. Men fænomenet med at drage til fjelds bredte sig ganske hurtigt til den brede befolkning som var hurtige til at tage den nye trend til sig. En ny interesse for historien som et nationsbyggende element, gjorde at man begyndte at se naturen som noget historisk. Man gik en tur i forfædrenes landskab og naturen blev en del af kulturarven. Fra 1860'erne begyndte fjeldvandringerne at gribe om sig, og vidner om en mentalitetsændring overfor fjeldet. Alligevel tog erobringen af fjeldet lang tid. I starten var vandringerne blot en sommerbegivenhed og indtil Fridtjof Nansen som den første begav sig af sted på ski i slutningen af 1880'erne var der ingen som tog på tur om vinteren<sup>21</sup>.

Fjeldturismen blev altså den første form for friluftsliv som nordmændene dyrkede. Opdagelsen af den norske natur falder i tid sammen med idrættens fremvækst. Idrætten og friluftslivet bliver en følge af industrialiseringen med begrebet fritid, og et nyt syn på sundhed og naturen som et sted for rekreation. Fra at være noget sanseligt og intellektuelt bliver naturen et sted for praktisk og aktiv

---

19 Alsmark s. 48

20 Goksøyr s. 183

21 Goksøyr s. 184

erfaring som involverede alle samfundslag af det norske samfund. Den kulturelle forandring som fandt sted havde skabt en interesse for natur- og friluftsoplevelser i hele befolkningen, og denne kultur blev dominerende i samfundet<sup>22</sup>. Idræts- og friluftsfolk var i Norge på sin vis en og samme sag, da aktiviteterne ofte var udflugter og ture ud af byen. Om man dyrkede skiløb, skøjteløb, roning, cyklede, sejlede eller var skytte var naturen en central idrætsarena. De fleste idrætsklubber forsøgte at få bygget klubhuse på fjeldet. Fra 1886-1914 blev der bygget 76 klubhuse rundt om byerne. Hytterne blev brugt til sociale og idrætslige fællesskab i weekenderne (for mændene). Idrætsklubberne blev således adgangen til et egentligt friluftsliv, og traditionen med hytter startede her, og forplantede sig i den norske befolkning. I dag har 1/3 af den norske befolkning en hytte, mens ligeså mange har tilgang til en<sup>23</sup>. I sammenligning med Danmark er her blot 10% tilgang til en hytte/sommerhus.

Opbyggelsen af national identitet omkring naturen har gjort at nordmændene tidligt har opbygget en national konsensus omkring naturen som en del af kulturarven. Derfor har man tidligt været opmærksom på at bevare naturen overalt i Norge. Rundt omkring Norges største byer er der masser af uberørt natur. Således ser man f.eks. Nordmarka i Oslo som grænser helt op til byen og er et kæmpe fredet naturområde. På bare 20 min kan du komme fra Oslo centrum og ud i uberørt natur. Interessant at det også at en stor del af Norges infrastruktur udspringer af folkets ønsker om at komme ud i naturen. Folk var begyndt at færdes i fjeldet før der var opbygget et transportnet. Ønsket om at gøre fjeldet og naturen lettere tilgængelig skabte et marked for de nye transportmidler, og først herefter begyndte man at bygge veje og togbaner der kunne bringe folk ud i naturen<sup>24</sup>.

### **Friluftsliv og naturforvaltning**

Med det nye syn på naturen og den store interesse der opstod for friluftsliv specielt i Norge begyndte der også en kamp for at beskytte naturen samt sikre befolkningen adgangen til naturområderne. I Norge var der masser af natur men også en tilsvarende større interesse for friluftsliv og at skabe bedre forhold for dette. I Danmark var naturen kraftigt truet og derfor blev naturfredningsarbejdet det væsentlige.

---

<sup>22</sup> Goksøyr s. 187

<sup>23</sup> Goksøyr s. 188

<sup>24</sup> Goksøyr s. 185

## Danmark

Da det danske landskab tidligt blev et kulturlandskab hvor der ikke fandtes meget uberørt natur var der brug for en politik der kunne stoppe udpiningen af landskabet. I 1911 stiftedes Foreningen for Naturfredning, som i 1925 kom til at hedde Danmarks Naturfredningsforening<sup>25</sup>. Det blev denne forening der udøvede hoveddelen af arbejdet på naturfredningsområdet indtil 1950'erne, og som stod bag de to første naturfredningslove fra 1917 og 1937. I 1942 blev Friluftsrådet oprettet som en paraplyorganisation for at koordinere de forskellige interesser indenfor brug og beskyttelse af Danmarks natur<sup>26</sup>. Da man ikke havde en egentlig friluftspolitik blev Friluftsrådet det fremtrædende organ. Fra starten af 60'erne foregik der trods nedsættelsen af fredningsplanudvalg i samtlige amter en voldsom bebyggelsesudvikling og derfor gennemførte man i 1969 en ny naturfredningslov samtidig med man nedsatte en by- og landzonelov. Det medførte en generel bebyggelseskontrol i det åbne land<sup>27</sup>. Det var også med 1969 loven at befolkningen fik adgang til at opholde sig på strande, i private skove og på udyrkede arealer. I 1978 ophævedes fredningsplanudvalgene og deres opgaver blev overgivet til amtsrådene. Dette gjorde dog at organisationer som Friluftsrådet blev holdt ude fra det direkte arbejde med administrationen af naturfredningsloven. I stedet foreslog man at der skulle oprettes ”grønne råd”, men først med Naturbeskyttelsesloven af 1992 blev det pålagt alle amter at nedsætte grønne råd. Amterne blev opfordret til at udarbejde friluftstrategier i samarbejde med de grønne råd<sup>28</sup> og det er først efter 1992 at man kan tale om en egentlig friluftslivspolitik.

## Norge

Den store interesse for friluftsliv i Norge har bevirket at friluftsliv tidligt har fået sin egen plads i den offentlige politik. Selvom nordmændene har haft masser af natur i forhold til danskerne var man endnu tidligere opmærksomme på at værne om den. Den Norske Turistforening (DNT) blev stiftet i 1868 som en følge er den stigende interesse for fjeldvandring. De blev primus motorer i kampen for at sikre natur og adgangsforhold for friluftsudøvere. Således blev den første naturværnslov efter privat initiativ vedtaget allerede i 1910<sup>29</sup>. I 1930'erne begyndte man at arbejde mod en lovgivning der skulle sikre folket fri adgang til naturområderne, men den måtte vente på sig. En ny naturværnslov blev vedtaget i 1954 og i 1955 blev et naturværnråd etableret og i 1957 kom så

---

<sup>25</sup> Nørrevang s. 31

<sup>26</sup> friluftsrådets hjemmeside [www.friluftsradet.dk](http://www.friluftsradet.dk)

<sup>27</sup> Naturrådet s. 42

<sup>28</sup> Friluftsrådets hjemmeside: [www.friluftsradet.dk](http://www.friluftsradet.dk)

<sup>29</sup> Mytting/Bischoff 1999, s. 30

"friluftsløven" der indeholdt allemannsretten. Med den signalerede myndighederne at man tog friluftslivet alvorligt og så det som et politisk anliggende at sikre folkets rettigheder og muligheder for at dyrke friluftsliv. I 1970 kom en ny naturværnslov og i 1971 blev en offentlig friluftspolitik første gang formuleret med mål og opgaver som ikke bare gik på at sikre adgangen til naturen, men også at det offentlige køber eller på anden måde sikrer naturområderne. Derudover arbejdes der på bedre forhold for de besøgende i naturen med anlæggelse af stier m.m.<sup>30</sup> Siden 1986 og 1991 har myndighedernes arbejde været styret af stortingsmeldingerne "*Om friluftsliv*" og "*Friluftsliv mod år 2000*". Med disse har man besluttet at offentlige ressourcer skal gå til stimulering af friluftsliv, bl.a. i form af information, oplæring og uddannelse der skal forbedre folks lyst til at beskæftige sig med og dyrke friluftsliv<sup>31</sup>.

### **Komparation**

Ligesom fjeldet i Norge havde været noget fjernt og skræmmende havde man i Danmark set på heden som noget mørkt og dystert, goldt og øde, som man ikke bevægede sig ind på med mindre man var nød til det. Med romantikken fik man dog også et nyt syn på det danske landskab. Naturpoeterne begyndte at se på heden som et grønt og frodigt landskab med vidde og frihed. Ligeledes blev havet romantiseret som vi bl.a. ser det hos skagensmalerne. Alligevel har vi ikke på samme måde som i Norge bygget vores nationale identitet op om vores natur. Bøgetræer, marker og strande bruges som symboler på det danske, men det er mere som en etikette udadtil. Dette skyldes måske at tidspunktet for nordmændenes behov for en national identitet faldt sammen med romantikken. Men det skyldes givetvis også det faktum at Norge har et langt større naturareal. Hvis man ser på friluftsliv som et kulturelt fænomen fortæller det om en kulturs opfattelse af og forhold til naturen. Vi har i Danmark slet ikke den samme tradition for friluftsliv som i Norge. I Danmark findes i dag under 1% uberørt natur<sup>32</sup>. Landskabet er et kulturlandskab og derfor er friluftsliv i Danmark for en dansker noget andet end friluftsliv eksempelvis er for en nordmand som omgives af 98% uberørt natur<sup>33</sup>. For en dansker handler friluftsliv mere om at hygge sig på kortvarige ture ud i naturen, og ikke så meget om at møde den store barske natur. Det giver et andet afsæt i friluftslivets betydning for det enkelte individ end i Norge og gør at friluftslivets betydning historisk og kulturelt set ikke har samme tyngde. At nordmændenes forhold til naturen har været stærkere end danskernes tyder også naturværnshistorien på. For begge landes vedkommende tog naturværnsarbejdet sin

---

<sup>30</sup> Mytting/Bischoff 1999, s. 31

<sup>31</sup> Mytting/Bischoff 1999, s. 32

<sup>32</sup> Skov og naturstyrelsens hjemmeside: [www.sns.dk/publikat/netpub/NM97/landskabet.htm](http://www.sns.dk/publikat/netpub/NM97/landskabet.htm)

<sup>33</sup> Hansen 2000, s. 4

begyndelse i starten af 1900-tallet med den forskel at Norge hele tiden lige har været nogle år foran Danmark. I Danmark er naturfredningsarbejdet udsprunget fordi vi næsten ikke havde noget udyrket eller ubebygget land tilbage. I Norge har man haft masser af natur og i stedet er naturværnsarbejdet udsprunget af private initiativer og ud fra en interesse i friluftsliv. Derfor er friluftsliv tidligt blevet formuleret som et selvstændigt område i den offentlige politik. I Danmark findes ingen selvstændig friluftslivlov som i Norge. Der var optræk til en i 1940'erne men det blev aldrig til noget<sup>34</sup>.

## Den offentlige friluftslivspolitik

### **Forvaltning af friluftsliv**

#### Danmark

Den øverste myndighed for friluftslivet i Danmark er Skov- og Naturstyrelsen under Miljøministeriet. Det er dem der varetager naturen og friluftslivet på nationalt niveau. På regionalt og lokalt niveau er det amterne og kommunernes forskellige miljø-udvalg der er beslutningstagere på området. Det er dog Friluftsrådet (FR) der hovedsageligt varetager friluftslivsinteresserne i Danmark. Friluftsrådet er det organ, som koordinerer fælles interesserne for dansk foreningsliv, når det gælder brugen og beskyttelsen af Danmarks natur. Det samarbejder med en lang række interesseorganisationer både i uformelle fora, men også i form af egentlige medlemskaber. FR fungerer i dag som paraplyorganisation for 95 små og store organisationer. I de første mange år udgik arbejdet fra København alene, men FR er nu regionalt organiseret med en amtsrepræsentation i hver amtskommune. I årene 1981-82 blev der oprettet 15 amtsrepræsentationer i landet som stadig eksisterer i dag. Amtsrepræsentationerne arbejder selvstændigt indenfor rammerne af Friluftsrådets overordnede handlingsprogram. I amterne repræsenterer man hovedorganisationen FR. Man varetager dog friluftslivet i bred forstand, og ikke bundet af FR's særinteresser. Man opfordrer og kommer med idéer til amt og kommune, som er dem der udarbejder deciderede handlingsplaner. Skov- og Naturstyrelsen gennemgår derefter planerne og rådgiver Miljø- og Energiministeren der kan gøre indsigelse. Finansering af planerne sker dels fra naturforvaltningsmidlerne og dels i form af tilskud fra tipsmidlerne, varetaget af FR.

---

<sup>34</sup> Friluftsrådets hjemmeside [www.friluftsradet.dk](http://www.friluftsradet.dk)



Friluftsliv er indskrevet i både *Naturbeskyttelsesloven* og *Skovlovens* formålsparagraffer i forbindelse med naturområdeplanlægning og skovhøjsning og det medfører at friluftsliv først og fremmest bliver et planlægningsområde<sup>35</sup>. I den politiske administration spiller amterne en nøglerolle når det gælder planlægningen for friluftslivet. Den daglige administration af naturbeskyttelse og naturforvaltning, med tilhørende tilskudsordninger, er den ene af amternes indgange til friluftslivet. Regionplanlægning er amternes anden indgang til friluftslivet. Ofte er regionplanerne meget teknisk strukturerede og traditionelt opdelt i sektorer. De "hårde områder" så som bolig- og erhvervsområder, vejplanlægning, landbrug m.v. dominerer planerne og behandles grundigt i selvstændige afsnit. Friluftslivets interesser går imidlertid tit på tværs af sektorer, og betyder at et emne skal behandles i flere forskellige afdelinger på amtsgården. I forbindelse med den rekreative planlægning i regionplaner, er der kun krav om behandling af anlæg til ferieformål, støjende fritidsanlæg og sikring af adgang til kysten. Der er ikke dermed lagt formelle begrænsninger på en bredere behandling af friluftslivet i regionplanen. Afgørelsen af hvor omfattende behandlingen af friluftslivet skal være i regionplanlægningen er en politisk beslutning. Derfor bliver friluftsliv ikke særligt højt prioriteret fra politisk hold, og kommer i den politiske planlægning hovedsageligt til at handle om turisme og rekreation.

## Norge

I Norge bliver friluftslivet varetaget af mange flere instanser end i Danmark. For det første fordi landet besidder et langt større naturareal men også fordi befolkningens interesse i friluftsliv er større. På nationalt niveau er det Miljøverndepartementet (MD) der er den øverste myndighed og har ansvaret for at det statslige friluftsarbejde gennemføres efter nationale politiske målsætninger<sup>36</sup>. Direktoratet for Naturforvaltning (DN), svarende til Skov- og Naturstyrelsen, har det overordnede ansvar for at koordinere og gennemføre natur- og friluftslivspolitikken. Friluftsliv er et selvstændigt område der ligger som en del af Naturbruksafdelingen som er en af DN's underafdelinger. På regionalt niveau er det i alle fylkeskommuner (amter) oprettet regionale miljøværnsafdelinger (FMVA). Disse skal forvalte de statslige tilskudsordninger og sørge for at sikre arealer til friluftsliv ved hjælp af de statslige midler. FMVA og fylkerne sørger desuden for at sikre folkets mulighed og ret til fiskeri og jagt, laver forskellige projekter og formidler information om friluftslivet regionalt<sup>37</sup>. De regionale handlingsplaner for friluftslivet i Norge har gjort at arbejdet for friluftsliv er blevet

<sup>35</sup> Friluftsrådets hjemmeside [www.friluftsradet.dk](http://www.friluftsradet.dk)

<sup>36</sup> DN-rapport 1996 s. 51

<sup>37</sup> DN-rapport 1996 s. 52

mere målrettet, præcist og koordineret. Det har også gjort det lettere at samarbejde med de frivillige organisationer. På lokalt niveau er det kommunerne der fastlægger rammer og vilkår for friluftsliv i hverdagen, og det er også dem der står for gennemføringen af den statslige friluftslivspolitik. Kommunerne er samtidig nærmeste kontaktpunkt for lokale organisationer og enkelttiltag. Kommunerne samarbejder også med andre nærliggende kommuner gennem interkommunale friluftsråd. Der findes p.t. 18 interkommunale friluftsråd med 164 medlemskommuner (63% af befolkningen) og disse har også i høj grad været med til at koordinere de statslige og regionale friluftslivstiltag. Kommunerne kan samarbejde, lære af hinanden, deles om udgifterne, opsætte fælles mål og udnytte ressourcerne bedre<sup>38</sup>. Gennem alle niveauer opererer Friluftslivets fællesorganisation (FRIFO) og Friluftsrådernes Landsforbund (FL) som repræsentanter og talerør for friluftslivet. FL er de interkommunale friluftsråds landsforbund. De første interkommunale friluftsråd blev oprettet tilbage i 1930'erne, men FL blev først oprettet som paraplyorganisation for rådene i 1986. FRIFO blev oprettet i 1989 og er en paraplyorganisation for de 12 største friluftorganisationer i Norge med tilsammen 500.000 medlemmer<sup>39</sup>. FRIFO varetager medlemsorganisationernes interesser på samme måde som Friluftsrådet i Danmark. En af disse medlemsorganisationer er Den Norske Turistforening (DNT) som gennem historien har været en af de vigtigste organer for friluftslivet. DNT's formål er *at få folk ud i naturen samt at sikre natur og kulturgrundlaget*<sup>40</sup>.

## **Børn og friluftsliv**

### Danmark

I Danmark eksisterer friluftsliv i den offentlige politik først og fremmest i form af planlægningsarbejde for adgang til friluftsliv. Når det handler om børn og unges friluftsliv er dette kun behandlet sparsomt. Det nærmeste vi kommer på en egentlig planlægning for børn og unges friluftsliv er planlægning i forbindelse med at skabe flere åbne rum i byerne hvor der er plads til fysisk og idrætslig. Indtil videre er det gennem frivillige organisationer, med Friluftsrådet som primus motor, at børn og unges friluftsliv varetages. Der findes mange forskellige initiativer hvor den største del går på naturoplysning. De frivillige initiativer er dog blevet mere systematiseret og vokset i takt med at Skov- og Naturstyrelsen støtter og samarbejder om projekter. De fleste af projekterne er rettet mod grundskolerne med kampagner som "Børn og træer - plant og lær", "Grønt flag - Grøn skole" og "Skoven i Skolen". Udover dette findes der naturvejledere, naturskoler og

---

<sup>38</sup> DN-rapport 1996 s. 54

<sup>39</sup> FRIFO's hjemmeside: [www.frifo.dk](http://www.frifo.dk)

<sup>40</sup> FRIFO's hjemmeside: [www.frifo.dk](http://www.frifo.dk)

økobaser som skolerne kan benytte sig af i naturundervisningen af skolebørn. Naturvejlederne er ansatte til bl.a. at vejlede og undervise skoler, institutioner samt den almindelige borger om naturen i lokalområderne. P.t. er der over 160 naturvejledere i DK. Mange af disse naturvejledere er tilknyttet naturskoler.

Et af de seneste initiativer på skoleområdet er undervisningsprojektet ”Skoven i skolen”. Projektet er opstået som et samarbejde mellem brancheorganisation, interesseorganisationer og myndigheder. Dansk Skovforening er skovbrugets brancheorganisation, Friluftsrådet repræsenterer en række organisationer med friluftsanser, ”Træ er Miljø” er et informationssamarbejde mellem 7 organisationer og 2 myndigheder i den danske træbranche og repræsenterer disses interesser. Skov- og naturstyrelsen og Undervisningsministeriet repræsenterer myndighederne. Skoven i Skolen (SIS) er startet for at koordinere samarbejdspartners ønske om at udvikle skoleelevernes viden om og brug af skoven, men har siden udviklet sig til et undervisningsprojekt som skal vejlede og inspirere skoler og lærere til at flytte undervisningen ud i skoven. SIS udvikler undervisningsmateriale til undervisning i naturen i alle skolens fag, og fungerer som idébank, hvor lærerne kan hente konkret undervisningsmateriale eller blot inspiration. Meget af SIS materiale er skabt på baggrund af tanker om udeskole som vi ser det i Norge, men tilpasset en dansk model med skoven som det primære omdrejningspunkt. Udover at være idébank arbejder SIS også på at åbne skove og trævirkosmheder for skolerne. SIS har et tæt samarbejde med og formidler kontakt til lokale naturvejledere som kan undervise børn i skov- og træbrug. Da et af SIS's hovedmål er at få flyttet mere af undervisningen ud i skoven, gør man et stort stykke arbejde for at gøre dette lettere for skolerne. Ikke blot bliver der som nævnt produceret undervisningsmateriale, og kontakt til naturvejledere og naturskoler. Der hjælpes også med de formelle rammer for de skoler der ønsker at starte udeskole. SIS formidler og udarbejder kontakt og kontrakter mellem skovejere og skoler om det som de kalder skoleskov. Det vil sige et stykke skov som skovejeren gratis stiller til rådighed til en skole som frit kan benytte denne. Denne idé er lånt fra Sverige, Norge og Finland, hvor man gennem henholdsvis 29, 24 og 19 år har haft et tæt samarbejde mellem skove og skoler gennem lignende projekter. Økobaser har ligeledes gjort det lettere for skoleklasser at rykke undervisningen ud i naturen. Økobaserne har Skov- og Naturstyrelsen udviklet som et samarbejde med amterne. Uddannelses- og ungdomsforvaltningen i Københavns Kommune har etableret 7 økobaser i Nordsjælland for 47 københavnske skoler. Det har man dels gjort for at leve op til Folkeskoleloven, og dels for at ”kunne imødegå de levevilkår som omgiver bybørn med et fysisk miljø, der bl.a. er

præget af trafik, støj- og luftforurening og fravær af natur”<sup>41</sup>. Målet er at give eleverne ”nærkontakt, fortrolighed og viden om natur og miljø”.

## Norge

I Norge er børn og unges friluftsliv i langt højere grad medtaget i forskellige norske stortingsmeldinger (betænkninger). I stortingsmelding nr. 39 i 2000-2001 "*Friluftsliv - en vej til højere livskvalitet*" handler to ud af fire resultatmål for friluftslivet om børn og unge. Nogle af de norske mål i stortingsmeldingen er:

- *Styrke børn og unges mulighed for at udvikle sig fysisk, mentalt og socialt gennem at lege i, færdes i og opleve naturen*
- *Forstærke satsningen på informations-, aktivitets- og oplæringstilbud i friluftsliv*
- *Gennemføre kompetencebygning i kommunerne med specielt fokus på værdien af friluftsliv for børns sundhed og udvikling*
- *Gennemføre en national satsning på udeaktiviteter i børnehaver, skoler og fritidsordninger*

Friluftsliv for børn og unge er endvidere medtaget i en lang række andre stortingsmeldinger om idræt, miljøvern, folkesundhed og opvækst og levevilkår for børn og unge.<sup>42</sup>

I 1991 udarbejdede Miljøværnsdepartementets fagorgan for friluftsliv og Direktoratet for naturforvaltning (DN) handlingsplanen "Friluftsliv mod år 2000". Dette skete på baggrund af at man ikke mente stortingsmeldingen "Om friluftsliv" (nr. 40, 1986-87) var blevet fulgt op. Handlingsplanen fokuserede på 20 tiltag som skulle bidrage til at realisere stortingsmeldingen "Om friluftsliv" og børn og unge var en vigtig målgruppe i denne handlingsplan. Denne handlingsplan blev i stor udstrækning fulgt op og har været toneangivende for den norske udvikling for børn og unges friluftsliv. For småbørnsniveauet foreslog man at starte en forsøgsvirksomhed som byggede på den svenske model "friluftslivfrämjandet"s metodik for at fremme friluftsliv for småbørn. Friluftslivfrämjandet er en landsdækkende friluftsförening med underafdelinger overalt i Sverige, som arrangerer en masse friluftsaftiveter for alle grupper. I 60'erne startede de med at lave friluftsaftiveter for de børn som ikke var begyndt i skole endnu og gik hjemme. Lederne var frivillige ofte hjemmegående husmødre. Senere fik man indsluset friluftslivet som førskoleprojekt for de 5-6 årige under navnet "*Mulleskolan*". I dag findes der ca. 100 mulleskoler over hele Sverige.

---

<sup>41</sup> [www.groen-skole.dk/okobaser](http://www.groen-skole.dk/okobaser)

<sup>42</sup> Fjørtoft/Reiten 2003, s. 4-6

Forslaget var at man i Norge under navnet "*Naturvetteprosjektet*" startede 50 lokale friluftslivsgrupper for småbørn op efter mønsteret fra "Mulleskolan". Man foreslog at der blev givet kurser til medlemmer i friluftslivsorganisationer og personalet i børnehaverne samt etablerede netværk mellem pædagogiske miljøer, børnehaver, miljøværnforvaltning og frivillige organisationer. I dag er mere end 50.000 med i "naturvetteprosjektet"<sup>43</sup>. For skolebørnene foreslog man at starte med et projekt "Friluftsliv i grunnskolen". Det skulle ske gennem to hovedområder 1) SFO og valgfag friluftsliv og 2) Lejrskoler og naturskoler. For SFO omhandlede det uddannelse af ledere, samt støtte og vejledning til at få børn ud i naturen gennem et samarbejde mellem skoler og friluftslivsorganisationer. Ungdomsskoleelever skulle gives tilbud om friluftsliv. Lejrskoler skulle videreudvikles og naturskoler oprettes. Endvidere skulle det allerede eksisterende forsøg med miljølejrskole udvides fra 5 i 1991 til 30 i 1995. Fra 1993 har kultur- og kirke departementet lavet en tilskudsordning for aktiviteter rettet mod børn og unge i regi af friluftslivsorganisationerne. De fleste af de projekter der har været startet og støttet har været rettet mod skolevæsenet.

### **Komparation**

Forvaltningen af friluftsliv har i Danmark fremstået som mere organiseret end i Norge fordi den kun blev varetaget af en instans, nemlig Friluftsrådet. I Norge er forvaltningen mere startet som en græsrodsbevægelse. Overalt i landet har der været masser af mennesker der kæmpede for forskellige tiltag for naturen og friluftslivet og disse har organiseret sig i frivillige organisationer. Med tiden er organisationerne begyndt at samarbejde og organisere sig i større og mere regionale og til sidst nationale forbund. Derfor er FL og FRIFO først opstået i 1986 og 1989, hvor Friluftsrådet i Danmark blev oprettet i 1942. Friluftsrådet har derimod fungeret som en lille gruppe forkæmpere der med årene har formået at organisere sig i hele landet.

Behandlingen af friluftsliv handler i Danmark primært om at sikre befolkningen rekreative områder samt at gøre landet attraktivt i turistmæssige henseender. Med det menes at man først og fremmest anlægger stier, sikrer adgangen til naturområderne etc. I Norge har friluftsliv en langt større behandling i offentligt regi. Friluftsliv behandles i mange forskellige områder. Både hvad angår rekreation og turisme, og ikke mindst i pædagogiske henseender.

Et af de områder hvor man ser den store forskel er på børneområdet. Friluftsliv og naturformidling for børn er i Norge behandlet mange steder i den offentlige politik. I Danmark hvor børns friluftsliv ikke er væsentligt behandlet i den offentlige politik har man til fortrinsvis nationale undervisningsprojekter for skolebørn drevet af frivillige organisationer med støtte fra offentlige

---

<sup>43</sup> Berntsen 1996

instanser. I Norge har strukturen på de forskellige naturformidlingsprojekter indtil for nylig været præget af at man arbejder regionalt når det gælder natur og friluftsliv, og derfor ikke har så mange nationale satsningsområder. Det er dog en af de ting der er ved at ændre sig med de landsdækkende friluftsråd og med planen "friluftsliv mod år 2000". Der er en stor og stadigt stigende interesse i formidling af natur og friluftsliv for børn. Formålet er at oplære de norske børn til at færdes i, værdsætte og passe på naturen, og ad den vej sørge for at de får et forhold til naturen, og bliver bevidst om naturen som en del af den norske identitet.

## Den offentlige skolepolitik

### ***Skolesystemerne i Norge og Danmark***

Der er ikke den store forskel på skolesystemernes opbygning i Norge og Danmark. Den største forskel ligger i at der er mange små grundskoler i Norge fordi folk udenfor byerne bor spredt rundt i landet hvor der er langt til skolerne i byerne. På disse små grundskoler er der for det meste så få elever at børn i forskellige aldre får undervisning sammen. Disse skoler kaldes fådelte og udgør 40% af de norske grundskoler. I Danmark er der ikke så lange afstande imellem skolerne og derfor er andelen af skoler hvor børn undervises på tværs af aldersklasser ikke lige så stor. De offentlige skoler er under statsens myndighed, mens private og frie skoler...

### ***Folkeskoleloven og L-97***

Friluftsliv eller undervisning i naturen eksisterer i svag grad i den danske Folkeskolelov. Her er det mere børns lærdom om natur, end det er at de opholder sig i naturen, der er det centrale. Blot to steder i folkeskoleloven nævnes naturen. I målformuleringen for Idræt står der *Eleverne skal have mulighed for at opleve glæde ved og lyst til at udøve idræt og udvikle forudsætninger for at forstå betydningen af livslang fysisk udfoldelse i samspil med natur, kultur og det samfund, de er en del af*<sup>44</sup>. Dette skal bl.a. ske ved *at planlægge og gennemføre aktiviteter i naturen*. I Natur og Teknik er et af målene at *undervisningen skal medvirke til, at eleverne udvikler forståelse af samspillet mellem menneske og natur i deres eget og fremmede samfund samt ansvarlighed over for miljøet som baggrund for engagement og handling*<sup>45</sup>. Et andet er at eleverne skal lære at *færdes i naturen på en hensigtsmæssig og respektfuld måde*.

---

<sup>44</sup> Formål for faget Idræt stk.2 - [www.faellesmaal.uvm.dk](http://www.faellesmaal.uvm.dk)

<sup>45</sup> Formål for faget Natur og teknik stk. 3 - [www.faellesmaal.uvm.dk](http://www.faellesmaal.uvm.dk)

Helt anderledes ser det ud med den norske skolelov. I 1997 udviklede man i Norge en ny læreplan for grundskolen (L97) som har fået stor betydning for udviklingen af udeskoler over hele landet.

*"Friluftslivet er eit viktig innslag i den norske kulturen. Opplæringa skal fremje glede over fysisk aktivitet og over det storslåtte i naturen og dessutan fremje omsorga for dei utsette delane av naturen. Det kan gi elevane opplevingar og få dei til å forstå seg sjølve som ein del av naturen, og utvikle positive holdningar hjå dei til naturvern og til miljøvern".<sup>46</sup>*

Sådan skrives der i indledningen til fagplanen i kroppsøving (idræt) i L-97 hvor friluftsliv som nævnt har en helt central plads. For de mindste børn hedder emnet *nærmiljø og natur*, på mellemtrinnet *ud i naturen* og for de ældste hedder det *friluftsliv*. Fælles for undervisningen på alle trin er *"aktiviteter i naturen, som fremmer glæde over fysisk aktivitet og det storslåede ved naturen"* og gennem disse fag er det meningen at *"eleverne skal udvikle positive holdninger til naturvern og miljøvern"*. I tillæg kommer det sundhedsmæssige aspekt som er det overordnede mål for al undervisning i faget "kroppsøving"<sup>47</sup>.

Før L-97 var friluftsliv i skolen primært knyttet til lejrskoleophold og valgfaget friluftsliv på ungdomsskoletrinnet. Med den nye læreplan blev friluftsliv en del af fagplanen for "kroppsøving". For de mindste handler det om at være ude i al slags vejr, at udforske naturen gennem alsidig fysisk aktivitet og sansetræning. For de mellemste trin bliver dette videreført med mere kundskabsorienterede temaer i et kultursociologisk perspektiv og med mere vægt på at udvikle omsorg for naturmiljøet. På ungdomstrinnet hvor friluftsliv bliver et eget fagområde er målet at: *"eleverne skal udvikle kundskab om og færdigheder i friluftsliv som bygger på lokale og nationale traditioner i forskellige miljøer. Eleverne skal få naturoplevelser og lære at respektere og tage vare på naturen"*.<sup>48</sup>

Også i fagplanen for faget Natur- og Miljøfag nævnes det at være i naturen flere steder. I arbejds måder for faget lyder det bl.a.:

*Opplæringa i faget skal leggje til rette for eit breitt spekter av aktivitetar. Sansse, observere, sortere, gjere forsøk og gjere feltarbeid, er omgrep i mål og hovudmoment. Elevane skal på alle klassesteg drive undersøkingar i naturen, i klasserommet eller i naturfagrommet. I dei første åra skal opplæringa rette blikket mot nærmiljøet, for så å vende seg utover og etter kvart få eit meir globalt perspektiv. Elevane skal vere med på å velje ut eit referanseområde i nærmiljøet som ei ramme for leik, aktivitetar og observasjonar.*

<sup>46</sup> Formål for kroppsøving - [www.ls.no/L97/L97](http://www.ls.no/L97/L97)

<sup>47</sup> Formål for kroppsøving - [www.ls.no/L97/L97](http://www.ls.no/L97/L97)

<sup>48</sup> Formål for kroppsøving - [www.ls.no/L97/L97](http://www.ls.no/L97/L97)

## **Status over udeskoler i Danmark**

For at finde ud af hvor vi i Danmark står når der drejer sig om udeskoler har jeg som tidligere nævnt udarbejdet et spørgeskema. I metode-afsnittet beskrev jeg hvordan jeg fandt frem til de skoler der praktiserer udeskole. Til alle skolerne sendt jeg spørgeskemaer ud til de lærere der underviser i udeskolen. Spørgeskemaerne omhandlede følgende temaer:

- Udbredelsen af udeskoler i Danmark
- Udeskolernes form og indhold
- Udeskolelæreren

Jeg har først og fremmest ønsket at belyse omfanget og formen af de danske udeskoler. Jeg har ønsket at se om der var en slags grundskitse for en dansk udeskole-klasse eller om formen er meget forskellig fra skole til skole. Mine spørgsmål har derved omhandlet omfanget, indholdet, antal lærere, udeområdet, transporten m.m. Dernæst har jeg ønsket at se på hvem udeskolelæreren er; køn, alder, erfaring samt lærerens motiver for at arbejde med udeskole. Til den sidste del af undersøgelsen har jeg brugt de samme spørgsmål som blev brugt i Lutvann-undersøgelsen, delrapport 1.

Jeg sendte spørgeskemaet ud til 33 skoler som jeg i nogen grad mente arbejdede med udeskole. P.t. har 19 lærere på 14 skoler besvaret spørgeskemaet. 1 af skolerne har jeg ikke medtaget i oversigten over skoler der kører udeskole da de ikke har en fast udedag og 1 lærer har kun svaret på første del af spørgeskemaet. Jeg har altså brugt 13 skoler i udeskoleundersøgelsen, og 18 lærere i det meste af lærerundersøgelsen. Udover disse besvarede spørgeskemaer har 2 skoler meldt tilbage at man ikke arbejder med decideret udeskole, med en fast ugentlig udedag, men blot bruger naturen omkring skolen i hverdagen fordi man er placeret midt ude i den. En anden skole meddelte at de først starter med udeskole august 2004. 12 skoler har ikke responderet på nogen måde til trods for jeg har rykket for svar. 4 skoler afventer jeg svar fra, da de har sagt at svarene er på vej. Af de 12 skoler der ikke har meldt tilbage har jeg udfra skolernes hjemmesider, samt tidligere email-korrespondance, kunnet konstatere at to af skolerne ikke har en fast udeskoledag. Tilbage er altså 10 skoler som jeg ikke har hørt fra og 4 skoler som har meldt tilbage men ikke svaret på spørgeskemaet endnu. Ud fra de svar jeg har fået samt ved at læse på skolernes hjemmesider er jeg kommet frem til 25 skoler som har klasser der anvender udeskole under formaliseret form (se bilag 1). Af dem har jeg som nævnt fået



svar fra de 14. Svarprocenten er derved indtil videre på 56 procent. Ved at supplere med oplysninger fra hjemmesider og tidligere kontakt, mener jeg på trods af ikke alle skoler har svaret at kunne give et fint billede over udeskole i Danmark

Af de 25 skoler som jeg ved bruger udeskole er 22 af skolerne ude 1 dag om ugen hele året. 1 skole er ude 2 dage halvdelen af året, 1 skole er ude en gang hver 14. dag og en specialklasse for AKT-børn har rykket al undervisningen fast ud i skoven hver dag. Udover de skoler der kører med faste udedage er der også en lang række skoler der i knap så formaliseret grad bruger uderummet til undervisning. Disse skoler er skoler som er placeret i et naturområde, som i hverdagen bruger omgivelserne omkring dem og som har medtaget udeundervisningen i deres læreplan. Antallet af disse skoler er 19 (se bilag 1, s.3). Jeg har dog valgt i denne spørgeskemaundersøgelse kun at medtage de skoler jeg ved der kører med faste udedage. Sådan ser fordelingen dermed ud for skoleåret 2003/2004:

Hyppeghed af udeskole	Antal skoler
1 dag pr uge hele året	25
2 dage pr uge halvdelen af året	1
1 dag hver anden uge	1
Hver dag hele året	1
Bruger blot naturen hyppigt	19

Der er stor forskel på antallet af elever i de skoler der arbejder med udeskole. Det strækker sig fra små skoler hvor man kører flere klassetrin sammen til store skoler med mange hundrede elever. Antallet af udeskoleklasser på de forskellige skoler ligger mellem 1 og 4. På nær nogle få skoler forekommer udeskole kun for de mindste klassers vedkommende fra 0.-3. klasse og rigtig mange skoler bruger udeskole i indskolingen (bilag 3, nr.8). Vejlesø privatskole som er en lille skole hvor man kører halve spor, det vil sige 0.-1. klasse samkørt, 2.-3. osv. har udeskole helt op til klassetrinet 6.-7. Derudover er der blot én 4.klasse og én 5.klasse der har udeskole på skemaet. Vejlesø er dog ikke en udeskole der udelukkende bruger naturen. Som en af de få handler udeskolen også om kultur i form af museumsbesøg etc. Ellers må man konkludere at udeskole næsten udelukkende forekommer på de små klassetrin.

### **Udbredelsen af udeskoler i Danmark**

Udeskoler er et ret nyt koncept i Danmark. Af de 17 skoler jeg ved hvornår er startet med udeskole, er de 12 af dem startet med udeskole indenfor de sidste tre år. Hestkær friskole og Rynkeby lilleskole svarer at de har brugt udeskole i henholdsvis 25 og 27 år. Troelskærskolen og Spurvelundskolen startede op i 1998 (bilag 1). Tversted skole startede samme år med et brobygningsprojekt hvor man tog ud af huset og senere udviklede det sig til udeskole inspireret af Spurvelundskolen. Den næste skole var Rødkilde skole i Vanløse som kørte et pilotprojekt fra 2000-2003. Dette projekt har været omtalt i mange af landets aviser og lærernes fagblade og har sandsynligvis været en kraftig årsag til at flere skoler er blevet inspireret til udeskole. Således svarer størstedelen af lærerne at de første gang har hørt om udeskole gennem artikler eller via andre lærere. Og næsten alle har også først hørt om udeskole indenfor de sidste tre år. Flere nævner specifikt Rødkilde-projektet som inspirationskilde.

### **Udeskoleklassernes form og indhold**

De 13 skoler jeg har fået svar fra har 26 udeskoleklasser. Der er stor forskel på hvordan de forskellige klasser kører med udeskole. Antallet af timer varierer meget fra to timer pr. uge til en enkel specialklasse der er ude hele ugen (bilag 3, nr. 8). Derfor bliver der også en stor forskel i den samlede opgørelse for hvor meget eleverne er ude hvis man ser på det over et helt skoleår. Der er også stor forskel i transporttiden. Nogle skoler er placeret lige ud til et naturområde, mens skoler placeret i byerne må bruge en del tid på transport. Det kommer naturligvis til at få indflydelse på hvor meget tid de reelt har ude i naturen. I følgende skema er optegnet klassernes timetal i udeskolen inklusiv transporttiden.

Hyppeghed (antal skoler)	Antal klasser	Antal timer pr. gang	Antal timer Pr. uge	Antal timer pr. skoleår
1 dag pr uge hele året (8)	1	90 min	90 min	60
	1	2 t	2 t	80
	6	3 t	3 t	120
	5	4 t	4 t	160
	6	5 t	5 t	200
	3	5,5 t	5,5 t	220
	1	6 t	6 t	240
2 dage pr uge halvdelen af året (1)	2	4,5	9	180
1 dag hver 14. Dag				
Hver dag i en måned				
Hver dag hele året (1)	1	7	35	1400

Hvor meget tid klasserne reelt har i udeskolen er svært at vurdere, da transporttiden også kan være en del af undervisningen. Hvis en klasse bruger en halv time i transport og går gennem en skov hvor de sanser og oplever er det så en del af udeskolen? Eller hvis en klasse starter det faglige oplæg på busturen til udflugtsmålet er det så også en del af udeskolen? Klasserne bruger mellem 0-90 min i transporttid og bruger også meget forskellige transportmidler (bilag 3, nr. 10). Nogle klasser må gå langt mens andre klasser benytter sig af bus eller offentlige transportmidler. Max transporttid for de klasser der har et fast udested er 45 min, mens de klasser som tager på forskellige udflugter nogle gange bruger længere tid. De lange gåture nævner flere af lærerne som noget eleverne kan være negative overfor. Ud af 17 skoler har 13 af dem et fast udested. Holmegårdsskolen, som er den skole der bruger to dage om ugen i skoven, bruger dog kun den ene dag på det faste sted mens de den anden dag besøger forskellige natursteder i regionen. Vejlesø Privatskole kører på samme måde København og Nordsjælland rundt og besøger naturområder og kulturelle steder. Et par andre skoler bevæger sig rundt i nærmiljøet, f.eks. forskellige steder i skoven, fra gang til gang (se bilag 1). De faste steder er for langt de fleste skolers vedkommende et lille område i en skov, men også hav, sø, vandløb, mark, pilekrat og åbent landskab er nævnt som det miljø undervisningen foregår i. Ingen af skolerne er tilknyttet en økobase, hvor der typisk er et lille hus til materialer, samlinger og bagage. I stedet har man typisk indrettet stedet med et shelter og en bålplads.

For at få en idé om der var nogle fag der bliver undervist mere i end andre har jeg spurgt lærerne om det faglige indhold. Ud af de 25 udeskoleklasser er 6 af dem 0.-klasser som naturligvis har svært ved at besvare fagspørgsmålet da indskolingsklasser ikke kører med fag endnu. De fleste respondenter mener der er nogle fag der i højere grad end andre undervises i. Jeg har bedt lærerne om at lave en vurdering af hvilke fag der undervises i, samt i hvilken grad. Det er ikke alle lærere der har besvaret spørgsmålet men ud fra de svar jeg har fået har jeg opstillet følgende liste:

	Primært	Sekundært
Natur og Teknik	13	1
Dansk	8	2
Idræt	6	2
Matematik	5	2
Billedkunst	3	2

De fleste lærere nævner Natur og Teknik, naturlære eller naturfag som det der primært undervises i, men også dansk og idræt har en stor vægtning (bilag 3, nr. 13). Der er meget forskel på de forskellige klassers øvrige faglige indhold. Og det afhænger tydeligvis også af den pågældende lærers faglige fordybning.

### Hvem er udeskolelæreren

Ud af de 19 svar jeg har fået er 15 af dem lærere, 3 er pædagoger der underviser i 0.klasse, og enkelt er universitetsstuderende. De fleste af udeskolelærerne er kvinder, nemlig 13 mod 6 mænd. Aldersfordelingen er forholdsvis spredt ud. Der er dog få unge og 9 ud af de 19 lærere er mellem 39-51 år (bilag 3). Da jeg kun har fået svar fra 19 lærere er det svært at konkludere noget, men der er dog en tendens til at det hovedsageligt er den erfarne lærer/pædagog der giver sig i kast med udeskole. Jeg har endvidere spurgt respondenterne om deres faglige fordybning, men her har de fleste blot skrevet lærer/pædagog. Af de respondenter der har svaret hvad deres faglige fordybning er har 6 nævnt biologi eller kurser i natur og en har taget friluftslivvejleder-uddannelsen. 14 af de adspurgte havde ingen erfaring med udeskole før de startede med det, en enkelt have lidt erfaring, mens to havde meget erfaring, dog ikke med decideret udeskole men den ene med undervisning i miljølære og den anden med undervisning af sindslidende i en skovskole. Som nævnt tidligere har de fleste fået deres inspiration til udeskole gennem artikler eller fra andre lærere og har efterfølgende selv startet en klasse op (bilag 3, nr. 1). Det er i de fleste tilfælde nogle lærere der på eget initiativ er startet op med udeskole, og kun i få tilfælde skolen der som en helhed har ønsket udeskole. Andre inspirationskilder har været "Skoven i Skolen", norske artikler, kurser og lærerseminariet. Det fleste lærere kender og bruger "Skoven i Skolens" undervisningsmateriale, men kun tre bruger det i stor eller meget stor grad. 6 bruger materialet i nogen grad, 3 bruger det i lille grad, 3 i meget lille grad og 3 bruger slet ikke materialet (bilag 3, nr.15).

Når der skrives om udeskoler fremlægges der en masse forskellige årsager til hvorfor udeskole er godt. For at indkredse lærernes motiver til at arbejde med udeskole har jeg spurgt dem om hvilke af disse områder de mener er de væsentligste årsager til udeskole (bilag 3, nr. 12). Jeg bad dem om at vurdere de forskellige årsager på en skala fra 1-10. Fordelingen ses i skemaet herunder:

	Meget vigtig										Ikke vigtig
	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	0
Motorik	14	1				1		1			
Læring gennem flere kanaler	13	1	1	2							
Naturforståelse	11	2	1		2	1					
Sundhed	10	3	1		6	2					
Learning by doing	10	1	4		1	1					
Social forståelse	9	2	1	2	2	1					
Forståelse for nærmiljø	6	2	1	3		1	3				
Faglighed	5	3	4	2		2			1		
Undervisningsdifferentiering	5	3		3		3		1	1		

"Motorik" og "læring gennem flere kanaler" er de årsager flest lærere har fundet vigtige. Men de er tæt forfulgt af "naturforståelse", "sundhed", begrebet "learning by doing" samt "social forståelse". Mindre væsentligt mener respondenterne at "undervisningsdifferentiering", "faglighed" og "forståelse for nærmiljø" er. Efterfølgende har jeg bedt lærerne vurdere i hvilken grad udeskole udvikler elevernes "sproglige og kommunikative færdigheder", "sociale færdigheder", "fysiske og motoriske færdigheder", "praktiske færdigheder", "naturbevidsthed", "miljøbevidsthed" samt "fællesskabsværdier" (bilag 3, nr. 17). Generelt mener alle respondenter at udeskole i stor grad bidrager til en udvikling indenfor samtlige områder. Størst enighed er der dog om elevernes fysiske og motoriske færdigheder samt naturbevidsthed. Her mener de fleste respondenter at udeskole i meget stor grad bidrager til udvikling. Herefter følger sociale færdigheder, mens sproglige og kommunikative færdigheder er det de mener udeskole mindst bidrager til at udvikle.

	Meget stor grad	Stor grad	Nogen grad	Lille grad	Meget lille grad
Fysiske og motoriske færdigheder	11	3	3		
Naturbevidsthed	10	4	2		
Sociale færdigheder	7	8	3		
Praktiske færdigheder	6	5	5		
Fællesskabsværdier	5	6	4		
Miljøbevidsthed	6	4	3	2	
Sproglige og kommunikative færdigheder	4	4	6	2	

Endvidere nævnes elevernes fantasi, deres hærkning ved at lære at være ude, deres motionsvaner samt benyttelse af offentlig trafik som områder der udvikles.

Lærerne er også blevet spurgt i hvilken grad de mener udeskole bidrager til at fremme elevernes udvikling indenfor skolens fag. Ud fra deres svar er her opstillet en rækkefølge med de fag de mener udeskole i størst grad fremmer øverst:

Fag	Meget stor grad	Stor grad	Nogen grad	Lille grad	Meget lille grad
Natur/teknik	12	3	1		
Idræt	8	4	3		
Dansk	5	3	7		
Matematik	4	6	2	3	1
Billedkunst	3	5	6		
Sløjd	2	2	2	3	1
Historie		3	3		2
Musik		2	2	7	1
Religion/kristendom		1	2	3	1
Engelsk			1	2	3
Håndarbejde				3	1

Her er det interessant at denne rækkefølge ikke tilsvare listen over hvilke fag lærerne primært underviser i. Idræt som her er nummer to er kun på nummer fem på den anden liste, men det skyldes sandsynligvis at idrætsundervisningen foregår immanent og lærerne derfor ikke føler de underviser i idræt, selvom eleverne får en masse motion.

Som det sidste spørgsmål har jeg bedt lærerne vurdere om de mener udeskole realiserer folkeskolens mål og indhold og her er der en generel stor enighed om at det er tilfældet. 12 ud af 14 svarer *i stor grad* eller *i meget stor grad*.

### **Komparation med Norge**

I Norge er der ikke lavet nogen landsdækkende undersøgelse af udeskoleundervisningens udbredelse. Det skønnes dog at størstedelen af de norske grundskoler kører med udeskole<sup>49</sup>. Til sammenligning udgør de 25 skoler i Danmark under 1% af det samlede antal. Selvom jeg måske ikke har fået fat i alle skoler er der en signifikant forskel på i hvilket omfang udeskole har slået an. Udeskole i Norge foregår fortrinsvis på småskoletrinnet, hvor mellem 15- 20 % af undervisningen for denne aldersgruppe foregår udenfor skolens fysiske rammer. Til gengæld halveres udeundervisningen på mellemtrinnet, og igen fra mellemtrinnet til ungdomstrinnet. Salten friluftsråd har lavet en undersøgelse i Nordland der viser at 18% af undervisningen foregår udendørs mens kun mellem 0-5 % af undervisningen på ungdomstrinnet foregår udendørs<sup>50</sup>. Tendensen er den samme for de skoler der bruger udeskole i Danmark. Af alle de skoler jeg har fået kontakt til i Danmark er der kun få som bruger udeskole på mellemtrinnet og en enkelt skole (Vejlesø privatskole) bruger det op til 7. klasse.

Friluftsliv er skrevet ind i den læreplan som blev lavet i 1997 (L97). Denne læreplan er et udfald af en udvikling hvor man fra statslig hånd ønsker at integrere friluftsliv i børns opvækst og bevare friluftsliv som en vigtig del af norsk kultur. Derved er området også blevet vigtigt i undervisningsøjemed. Børn og unge er et af hovedsatsnings områderne for stats- og amtsmæssige handlingsplaner for friluftsliv, samtidig med at natur- og friluftsliv er blevet en vigtig del af børnehavers og skolars læreplaner.

---

<sup>49</sup> Jordet 2003/2

<sup>50</sup> Limstrand 2000

I Danmark er ideen med udeskole og naturklasser ikke et fuldstændigt nyt fænomen da naturvejledere, spejderledere og initiativrige lærere gennem mange år har gennemført udeundervisning. De seneste tre år er der dog sket en udbredelse til den almindelige lærer, som ikke har erfaring indenfor natur og friluftsliv. Udeskole er i Norge vokset til at være en naturlig del af enhver norsk skole og denne udvikling har haft en afsmittende effekt til Danmark. Med Rødkildeprojektet og Skoven i Skolens arbejde for at udbrede udeskole er der for alvor kommet fokus på udeskole i Danmark, og dette har fået flere til give sig i kast med det. De fleste lærere svarede at de var blevet inspireret til udeskole gennem artikler og andre lærere. Den typiske udeskolelærer i Danmark har ingen erfaring med udeskole, og har først hørt om udeskole indenfor de seneste 3 år. Der er dog også enkelte ildsjæle der har beskæftiget sig med former for udeskole i masser af år, men disse er kun få. I Norge derimod har masser af ildsjæle gennem mange år praktiseret udeskole, og det synes at være gennem disse at udeskole har spredt sig som en græsrodsbevægelse fra lærer til lærer og fra skole til skole. Men først med læreplanen L97 blev der for alvor sat skub i denne udvikling. Med den norske befolknings store interesse i natur og friluftsliv er en stor del af de norske udeskolelærere erfarne med udelivet. Denne erfaring styrkes yderligere gennem masser af kurser. Friluftsrådernes landsforbund (FL) i regi af de interkommunale friluftsråd arrangerer specifikke kurser i udeskole "læring i friluft" hvor 10.000 lærere de sidste tre år har deltaget. I Danmark har Skoven i Skolen, naturskoler og naturvejledere de seneste år på samme vis udbudt kurser for undervisning i skoven og 3000 skolelærere allerede har været på kursus.

Min undersøgelse har vist at der i Danmark er stor variation over den praktiske form på udeskoleklasserne. Alene timetallet understreger dette da der stor forskel fra klasse til klasse og dermed også i det samlede timetal for et skoleår. Der er ligeledes stor forskel i de fag der lægges vægt på og om hvor stort faglighed generelt vægtes i forhold til f.eks. motorik eller læring gennem flere kanaler. I Norge synes det samme at gøre sig gældende. Arne N. Jordet skriver i Lutvann-undersøgelsen at der næppe er en bestemt praksis som har etableret sig, men understreger at man ved meget lidt om omfanget af udeskole og at man ingen forskningsbaseret viden har om hvordan udeskole praktiseres<sup>51</sup>. På Lutvann skole som har praktiseret udeskole siden 1995 har han lavet en undersøgelse over udeskolens didaktik. Jeg brugte nogle af de spørgsmål Jordet gav Lutvann's lærere for at have et sammenligningsgrundlag.

---

<sup>51</sup> Jordet 2003 (2), s.14

Når det gælder udeskolens bidrag til at fremme elevernes faglige udvikling er der både for Lutvann-lærerne, samt de lærere der har svaret på mit spørgeskema, en tro på at den faglige udvikling er størst i indholds-fag. Således er der ingen forskel over de fag man har størst tro på. For begge grupper vedkommende nævner man: 1. natur og teknik / natur og miljø 2. idræt / kroppsøving 3. dansk /norsk (bilag 3, nr. 13)<sup>52</sup>. For de øvrige fag er man knap så enige. Størst enighed er der om at engelsk ikke egner sig men det skyldes helt sikkert at de fleste udeskole kører for de små årgange og derfor ikke har engelsk endnu. Matematik er de danske lærere også mere positiv overfor end lutvann-lærerne.

Når det kommer til lærernes tro på udeskoles evne til at fremme barnet færdigheder og bevidsthed er de to lærergrupper også ret enige om at de fysiske og motoriske færdigheder i størst grad fremmes, men der er sådan set ingen af områderne som man ikke mener fremmes ved udeskole. De norske lærere har mindst tro på fællesskabsværdierne, mens de danske har på de sproglige og kommunikative færdigheder. Det generelle billede er dog en stor enighed mellem de to lærergrupper og en generelt stor tro på udeskoles evne til at udvikle de forskellige færdigheder.

## **Opsamling**

Norge er et land med en kæmpe stor natur og en befolkning som tidligt har værdsat og værnet om denne natur. Da man i Norge efter mange år uden selvstændighed skulle finde noget der adskilte dem væsentligt fra Danmark var naturen det mest iøjefaldende. Landets borgerlige og kulturelle elite fremelskede en national identitet med Norges storslåede natur, og særligt fjeldene, som omdrejningspunkt og folket tog med det samme ideen til sig. Friluftsliv blev nordmændenes mest populære aktivitet og at gå jævnlige på tur, og tåle vind og vejr, blev ensbetydende med det at være en "rigtig nordmand". Denne konsensus om hvad det vil sige at være norsk har medført at friluftsliv og naturforvaltning tidligt har fået en plads i lovgivningen. Hvor danskerne måtte værne om deres natur fordi den næsten var borte, begyndte nordmændene samtidig at værne om deres, skønt der var nok af den. Den kæmpe store befolkningsmæssige interesse i friluftsliv gjorde man skabte forbedrede forhold der kunne gøre tilgangen til naturområderne lettere. Og et af satsningsområderne har været at videregive denne natur- og friluftsliv interesse til de kommende generationer. Derfor er friluftsliv og naturlære for børn og unge i stigende grad medtaget i planmæssig og lovgivningsmæssig henseende i Norge. Ved at videreføre denne interesse fastholder man også

---

<sup>52</sup> De norske tal er fra Jordet 2002



naturen som omdrejningspunktet i den norske identitet. Udeskole er et af tiltagene. Udeskole har eksisteret i Norge i mange år gennem ildsjæle og naturelskere. De seneste 20 år har denne udvikling dog for alvor taget fart og handlingsplanen "Friluftsliv mod år 2000" og læreplanen for grundskolen "L97" har for alvor fået sat skub i en udvikling hvor børnenes hele udvikling i tæt kontakt med natur og nærmiljø er i centrum. Det har dog primært været på småskoletrinnet at udeskole har været anvendt. Siden L97 menes udeskole i mere eller mindre formaliseret grad at være en fast del af enhver norsk grundskole, og undersøgelser tyder på at op mod 20 % af al undervisning på dette skoletrin i Norge foregår udendørs. I Danmark er man blevet inspireret til også at forsøge sig med udeskole. Indtil videre er mindst 25 skoler i gang med udeskole med fast udeundervisning, mens andre skoler kører udeundervisning der dog ikke er en fast del på skemaet. Det er en udvikling der i Danmark har taget fart de sidste 3 år, hvor langt de fleste udeskole-klasser er startet op. Skoven i Skolen er en af primus motorerne for udeskole med undervisningsmateriale, kurser og praktisk hjælp til de lærere og skoler der ønsker at starte udeskole op. Flere end 3000 personer har været på Skoven I Skolens kurser og mange skoler har planer om at starte udeskole op i 2004. Udeskolerne både i Norge og Danmark er en broget masse med stor forskel på projekterne, specielt når det gælder det indholdsmæssige. Rammerne er for de fleste skolers vedkommende mere ens, da størstedelen af skolerne både i Norge og Danmark bruger skoven som undervisningsforum. Enighed findes der også mellem de danske og de norske lærere når det gælder argumenterne for udeskole samt hvilke fag der bedst egner sig til udeskole.

## **Konklusion**

Udeskole er en undervisningsform som de seneste tre år har vundet stadigt større indpas i Danmark. I forhold til Norge hvor udeskole findes på op mod 100 procent af skolerne, findes udeskole i Danmark på blot 1,2 procent af landets grundskoler. De fleste udeskoler er opstået indenfor de sidste 3 år, sat i værk af nogle lærere der er blevet inspireret gennem artikler og andre lærere, men som ingen erfaring har med udeskole. De tager udgangspunkt i et fast sted i en skov i nærområdet hvor man går ud til en gang om ugen. Når det gælder timetal i udeskolen, transporttid til stedet og fagligt indhold, er der en stor variation over projekterne. Udeskole i Danmark ser ud til at spredes hastigt og mange skoler er på vej med nye udeskoleklasser allerede næste skoleår. I Norge er der skabt grobund for udeskole gennem den offentlige friluftsliv- og skolepolitik. I Danmark har vi ikke samme tradition for at tænke opdragelse, natur og friluftsliv sammen i den offentlige politik. Årsagen til dette bunder i en kulturel forskel mellem Danmark og Norge. I Norge har man i årene hvor man fik sin selvstændighed, opbygget den norske identitet omkring naturen. Det har udviklet

sig til et fælles norsk projekt som går ud på at bibeholde naturen og friluftslivet som en væsentlig del af den nationale identitet. Derfor varetager man i Norge friluftsliv og naturlære i alle afdelinger af samfundet, så kærligheden for naturen videreføres til de næste generationer.

## **Perspektivering**

Som jeg ser det er der to veje udviklingen for udeskoler i Danmark kan gå. På sin vis er der god grund til at tro at udeskoletanken vil vokse sig lige så stor som i Norge. Tanken er på ganske få år blevet spredt til skoler i alle landets egne. Der er nok kun ganske få lærere i Danmark der ikke har hørt om udeskole nu, da der har været masser af artikler i aviser og fagblade de sidste par år. Sidst har der i februar været fokus på udeskole i skolebestyrelsernes fagblad "skolebestyrelsen". Derved er også skolernes beslutningstagere blevet opmærksom på udeskole som en undervisningsmetode, og argumenterne for udeskole. Endvidere har "Skoven I Skolen" gjort det lettere at starte udeskole op, og mere end 3000 har deltaget i kurser rettet mod udeskole. Flere skovdistrikter meddeler at der er skoler der er i gang med at starte udeskole i skovene allerede fra næste skoleår. Det giver en god grund til at tro på en udbredelse af fænomenet.

Der er lige så god grund til at tro at udeskole ikke vil vokse sig lige så stor som i Norge. Årsagen til dette synspunkt knytter jeg til det faktum at vi i Danmark ikke i samme grad som i Norge har en tilknytning til naturen og friluftslivet. Naturen er ikke en af de væsentligste faktorer for vores nationale selvforståelse. I Norge er der gennem flere år fra politisk side arbejdet mod at børn og unge får friluftslivet og kærligheden for den norske natur ind med modermælken. Dette vil nok aldrig blive et område der vil lægges vægt på fra politisk side i Danmark. I stedet er udeskole i Danmark dels opstået via dønninger fra Norge og dels p.g.a. at udeskoletanken passer ind i tidens læringsteoretiske og sundhedsmæssige ideologier. Vi har et skolevæsen som er fremme på det pædagogiske område. Lige nu hedder det bl.a. udeskole, men der findes mange andre tiltag (såsom skole uden klasselokaler). Der er mange forskellige pædagogiske veje udviklingen kan gå og udeskole er blot et af mange.

Jeg tror dog personligt på at udeskole er kommet for at blive og vil vokse sig større fordi det passer ind i mange af de politiske mærkesager på skole- og børneområdet. Der er en stor vægt på sundhed, pædagogik og didaktik der fremmer barnets hele udvikling, og udeskole har den fordel at kunne operere på de fleste af disse områder.

## Litteraturliste

Gunnar Alsmark:

*Folktraditionens roll vid utformandet av nationell och regional identitet.* Folktradition och regional identitet i Norden, Åbo 1982.

Andkjær, Søren:

*Pædagogiske perspektiver for udviklingen i dansk friluftsliv.* Rapport fra SDU-seminar "Friluftsliv i det 21. Århundrede - Kultursociologiske, friluftspolitiske og pædagogiske perspektiver for friluftsliv i Danmark og i Norden". Båring Højskole, 19. november 2003.

Bendix, Malene og Henrik Gretoft:

*Slip dem ud! - en vejledning om udeskole og naturklasser.* Skoven I Skolen 2003.

Berntsen, Thorbjørn:

*Friluftsliv i fokus.* Indlæg på Friluftsrådernes landsforbunds 10 års jubilæumskonferanse. Statens forvaltningstjeneste 1996.

Betænkning nr. 709:

*Betænkning om idrætten og friluftslivet.* Statens trykningskontor 1974.

Direktoratet for naturforvaltning:

*Forslag til revideret handlingsplan for friluftsliv mot år 2000.* DN-rapport nr. 5, 1996.

Eichberg, Henning og Eigil Jespersen:

*De grønne bølger.* Genoptryk. DGI 2001.

Feldbæk, Ole:

*Nærhed og adskillelse 1720-1814.* Danmark-Norge 1380-1814, bind 4. Universitetsforlaget 1998.

Fjørtoft Ingunn:

*Landscape as playscape learning effects from playing in a natural environment on motor development in children.* NIH 2000.

Fjørtoft, Ingunn og Tone Reiten:

*Barn og unges relasjoner til natur og friluftsliv. En kunnskapsoversikt.* HIT/FRIFO 2003.

Goksøyr, Matti:

*Nasjonal identitesbygging gjennom idrett og friluftsliv.* Nytt norsk tidsskrift 2, 1994.

Grahn, Patrick:

*Ute på dagis.* Stad og Land nr.145, 1997.

Hansen, Mogens:

*Krop og læring.* Artikel i Uddannelse nr. 6, 2000.

Jacobsen, Christian:

*Udendørsundervisningens muligheder i folkeskolen - en undersøgelse af naturklassen på Rødkilde skole i projektets første år.* Speciale IfI 2002.

Jensen, A., L. Kristoffersen og P. Lager:

*Forandring og forankring - en undersøgelse af naturklassen, et udviklingsprojekt i folkeskolen.* Speciale RUC 2002.

Jordet, Arne Nikolaisen:

*Lutvann-undersøkelsen. En case-studie om uteskolens didaktik. Delrapport 1.* HIH nr. 10, 2002.

Jordet, Arne Nikolaisen (1):

*Nærmiljøet som klasserom - Norske erfaringer med uteskole.* Konferenceindlæg på uteskolekonferens. Haslev Seminarium 19/3-2003.

Jordet, Arne Nikolaisen (2):

*Lutvann-undersøkelsen. En case-studie om uteskolens didaktik. Delrapport 2.* HIH nr. 9, 2003.

Limstrand, Torgeir:

*Uteaktivitet i grunnskolen - realiteter og utfordringer.* Hovedfagsopgave NIH 2001.

Mygind, Erik:

*Elevers aktivitetsniveau på skole- og naturdage.* Focus idræt nr.3 2002.

Mygind, Erik m.fl.:

*Rødkildeprojektet - En ugentlig naturdag i folkeskolen.* Focus Idræt nr. 6 2001.

Mygind, Erik:

*Elevudsagn om undervisning og sociale relationer på yngste klassetrin.* Focus - tidsskrift for idræt. Nr. 5/6 2003.

Mytting, Ivar og Anette Bischoff:

*Trend og tradisjon.* Friluftsliv s. 16-53. Gyldendal, Oslo 1999.

Naturrådet:

*Dansk naturpolitik - viden og vurderinger.* Temarapport nr. 1 2000.

Nørrevang, A.et al.:

*Mennesket og naturen.* Danmarks natur bind 10. Politikens forlag 1981.

Pestoff, Victor A.:

*Den tredje sektor og civilsamfundet – nogle begrebsmæssige overvejelser.* I: Toft Rasmussen, E. & Koch Nielsen, I. Den tredje sektor under forandring. SFI 1996.

Tordsson, Bjørn:

*Noen kultursosiologiske perspektiver på friluftsliv.* Rapport fra SDU-seminar "Friluftsliv i det 21. Århundrede - Kultursociologiske, friluftspolitiske og pædagogiske perspektiver for friluftsliv i Danmark og i Norden". Båring Højskole, 19. november 2003.

Samt følgende hjemmesider:

Natur- og miljøundervisning i Københavns kommune: [www.groen-skole.dk](http://www.groen-skole.dk)

Skov- og naturstyrelsens hjemmeside [www.skovognatur.dk](http://www.skovognatur.dk)

Skoven i skolens hjemmeside [www.skoven-i-skolen.dk](http://www.skoven-i-skolen.dk)

Friluftsrådets hjemmeside: [www.friluftsradet.dk](http://www.friluftsradet.dk)

Folkeskoleloven: [www.faellesmaal.uvm.dk](http://www.faellesmaal.uvm.dk)

Den norske læreplan for den 10-årige grundskole: [www.ls.no/L97/L97](http://www.ls.no/L97/L97)

## **Bilag 1: Oversigt over udeskoler**









## Bilag 2: Spørgeskema

Skolens navn \_\_\_\_\_

Dit navn \_\_\_\_\_ Alder \_\_\_\_\_ M/K \_\_\_\_\_

Uddannelse/faglige fordybning \_\_\_\_\_

Navnet på naturklassen/klasserne du underviser \_\_\_\_\_

Tidligere erfaring med udeskole: Meget  Lidt  Ingen  Antal år: \_\_\_\_\_

Dato \_\_\_\_\_

**1. Hvordan stiftede du første gang bekendtskab med begrebet udeskole/naturklasser?**

- Internettet
- Skoven i skolen
- Andre lærere
- Fra artikler om danske naturklasser
- \_\_\_\_\_

**2. Hvornår hørte du første gang om udeskole/naturklasser? \_\_\_\_\_**

**3. Hvor mange elever og klassetrin er der på skolen?**

Antal elever \_\_\_\_\_ Antal klassetrin \_\_\_\_\_ Antal spor pr klassetrin \_\_\_\_\_ Andet \_\_\_\_\_

**4. Hvor mange udeskole-/naturklasser kører i med på skolen? \_\_\_\_\_**

**5. Hvornår startede skolen med udeprojekter? Og hvordan har det udviklet sig?**

---

---

---

**6. Hvor mange lærere/pædagoger er I tilknyttet til hver udedag? \_\_\_\_\_**

**7. Hvor mange lærere/pædagoger er i tilknyttet projektet i alt?**

Lærere \_\_\_\_\_ Pædagoger \_\_\_\_\_ Andet \_\_\_\_\_

8. **Hvor ofte er klasserne ude i naturen?** (Skriv ud fra de trin der bruger udeskole antallet af timer om ugen de er ude fra de forlader skolen til de er hjemme igen)

Klassetrin	0.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Antal timer om ugen											

9. **Har naturklassen/udeskoleprojektet et navn?** \_\_\_\_\_

10. **Er klassen tilknyttet et bestemt område når de er ude?** Ja  Nej

Hvis ja:

Er det en økobase? Ja  Nej

Hvor langt fra skolen ligger det i transporttid? \_\_\_\_\_

Hvordan foregår transporten til stedet? \_\_\_\_\_

I hvilket udemiljø ligger det (skov, mark, etc.)? \_\_\_\_\_

Hvis nej:

Hvor foregår undervisningen så?

\_\_\_\_\_

Hvor lang tid bliver i snit brugt på transport? \_\_\_\_\_

Hvordan foregår transporten? \_\_\_\_\_

Hvilke udemiljøer foregår undervisningen i (skov, mark, strand etc.)? \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

11. **Har klassen/projektet en målformulering, og hvis ja hvilken?**

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

12. I hvilken grad mener du følgende områder er vigtige årsager til udeskole/naturklasser ?  
(sæt kryds på en skala fra 1-10)

	Meget vigtig										Ikke vigtig
	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	0
Faglighed											
Læring											
Sundhed											
Naturforståelse											
Social forståelse											
Forståelse for nærmiljø											
Undervisningsdifferentiering											
Learning by doing											
Læring gennem flere kanaler											
Motorik											

13. Er der nogle bestemte fag der lægges mere vægt på i ude-undervisningen end andre? \_\_\_\_\_

Prøv at lave en prioriteret rækkefølge over de skolefag I mener der i højest grad undervises i når børnene undervises udendørs:

Der undervises primært i 1. \_\_\_\_\_ 2. \_\_\_\_\_ 3. \_\_\_\_\_

Der undervises sekundært i \_\_\_\_\_

Kommentarer: \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

14. Hvordan evaluerer skolen på projektet?

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

15. I hvor høj grad bruger du undervisningsmateriale fra undervisningsprojektet "Skoven i skolen"?

	Meget stor grad	Stor grad	Nogen grad	Lille grad	Meget lille grad	Slet ikke	Andet
Sæt kryds:							

--	--	--	--	--	--	--	--

**16. Hvad er din opfattelse af børn og forældres holdning til ude-undervisningen?**

	Meget positiv/ stor	Positiv/ Stor	Neutral	Negativ / Lille	Meget negativ/ Lille	Ved ikke	Evt. kommentar
Forældrenes holdning							
Forældrenes involvering							
Børnenes holdning							
Børnenes involvering							
Børnenes lyst inden de skal afsted							
Børnenes lyst når de er igang							

**17. I hvilken grad mener du udeskole bidrager til at udvikle elevernes udvikling?**

	Meget stor grad	Stor grad	Nogen grad	Lille grad	Meget lille grad	Ved ikke	Evt. kommentar
Sproglige og kommunikative færdigheder							
Sociale færdigheder							
Fysiske og motoriske færdigheder							
Praktiske færdigheder							
Naturbevidsthed							
Miljøbevidsthed							
Fællesskabsværdier							
Andet:							

**18. I hvilken grad mener du udeskole bidrager til at fremme barnets udvikling i skolens forskellige fag?**

Fag	Meget stor grad	Stor grad	Nogen grad	Lille grad	Meget lille grad	Ved ikke	Andet
Billedkunst							
Dansk							
Engelsk							
Historie							
Håndarbejde							
Idræt							
Matematik							
Musik							
Natur/teknik							
Religion/Kristendom							
Sløjd							
Andre:							

--	--	--	--	--	--	--	--

**19. I hvilken grad mener du at udeskole realiserer folkeskolelovens mål og indhold?**

	Meget stor grad	Stor grad	Nogen grad	Lille grad	Meget lille grad	Ved ikke	Andet
Sæt kryds:							

**20. Eventuelle kommentarer:**

### Bilag 3: Evaluering på Spørgeskemaer

Antal besvarelser: 19 (En enkelt lærer har dog kun svaret på spørgsmål 1-11)

Antal skoler: 13

Antal udeskole-klasser: 26

Alder	Mænd	Kvinder	Ialt
20-29	2	1	3
30-39		4	4
40-49		3	3
50-59	4	4	8
59+		1	1
I alt	6	13	17

#### Uddannelse/faglige fordybning

Antal lærere: 15

Antal pædagoger: 3

Andet: 1 (KU)

9 har en faglig fordybning inden for fag der hører under Natur/Teknik.

#### Tidligere erfaring med udeskole

	Mænd	Kvinder	Ialt
Meget	1	1	2
Lidt	1	2	3
Ingen	4	10	14

De der lidt erfaring med udeskole har typisk indtil 3 år

De to der har svaret meget erfaring har ikke decideret udeskole erfaring. Den ene har undervist sindslidende i skoven. Den anden har undervist i miljøfag igennem 15 år og brugt naturen som klasselokale.

#### 21. Hvordan stiftede du første gang bekendtskab med begrebet udeskole/naturklasser?

	Antal
Internettet	2
Skoven i skolen	4
Andre lærere	8
Fra artikler om danske naturklasser	6
Rødkilde	2
Egne erfaringer	4
Seminariet	1



Kursus	1
--------	---

**22. Hvornår hørte du første gang om udeskole/naturklasser?**

	Antal
2003	4
2002	3
2001	3
2000	
Før 2000	2

**23. Hvor mange elever og klassetrin er der på skolen?**

Antal elever	
0-99	2
100-199	3
200-299	1
300-399	1
400-499	2
500+	5

**24. Hvor mange udeskole-/naturklasser kører i med på skolen?**

1	6
2	4
3	
4	3
5+	

**25. Hvornår startede skolen med udeprojekter? Og hvordan har det udviklet sig?**

Årstal	Antal
2003	7
2002	2
2001	2
Før 2001	3

**26. Hvor mange lærere/pædagoger er I tilknyttet til hver udedag**

Antal lærere	Antal svar
1	1
2	6
3	3

7	1
---	---

**27. Hvor mange lærere/pædagoger er i tilknyttet projektet i alt?**

Antal lærere	Antal svar
1	
2	6
3-4	4
5-6	
6-7	1
8+	2

**28. Hvor ofte er klasserne ude i naturen?** (Skriv ud fra de trin der bruger udeskole antallet af timer om ugen de er ude fra de forlader skolen til de er hjemme igen)

Klassetrin	0.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	Spec.
1 time												
2	1		1									
3	2	2	1	1								
4	1,5	1,5	1	1								
5	1,5	1,5	0,5	0,5	1							(2)
5,5			0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5				
6						1						
9 (halvdelen af året)			2									
35 (AKT-børn)												1

**29. Har naturklassen/udeskoleprojektet et navn?**

Ja	7
Nej	4

Klasserne bruger navne som:  
 Skovskole, Udedag, Naturskolen, Udeskolen, Udeklassen  
 Og en enkelt kalder sig: "Det tredje rum"

**30. Er klassen tilknyttet et bestemt område når de er ude?**

Ja	11
Nej	2

Er det en økobase?

Ja	
----	--

Nej	11
-----	----

Hvor langt fra skolen ligger det i transporttid?

0-1 min	2
10 min	3
20 min	2
15-60 min	1
30-90 min	1
40 min	2
45 min	1

Hvordan foregår transporten til stedet?

Gåben	8
Bus	4
Cykel	1
Bil	1
S-tog	1

I hvilket udemiljø ligger det (skov, mark, etc.)?

Skov	11
Åbent landskab	4
Ved vand	2
Regionalt	2

**31. Har klassen/projektet en målformulering, og hvis ja hvilken?**

Ja	9
Nej	1

**32. I hvilken grad mener du følgende områder er vigtige årsager til udeskole/naturklasser ?**  
(sæt kryds på en skala fra 1-10)

	Meget vigtig										Ikke vigtig
	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	0
Motorik	14	1				1		1			
Læring gennem flere kanaler	13	1	1	2							
Naturforståelse	11	2	1		2	1					
Sundhed	10	3	1		6	2					
Learning by doing	10	1	4		1	1					
Social forståelse	9	2	1	2	2	1					
Forståelse for nærmiljø	6	2	1	3		1	3				
Faglighed	5	3	4	2		2			1		
Undervisningsdifferentiering	5	3		3		3		1	1		

**33. Er der nogle bestemte fag der lægges mere vægt på i ude-undervisningen end andre?**

Ja	6
Nej	1

Prøv at lave en prioriteret rækkefølge over de skolefag I mener der i højest grad undervises i når børnene undervises udendørs:

Fag	Primært	Sekundært
Billedkunst	3	2
Dansk	8	2
Engelsk		
Historie	1	1
Håndarbejde		
Idræt	6	2
Matematik	5	2
Musik		4
Natur/teknik	13	1
Religion/Kristendom		1
Sløjd		2

**34. Hvordan evaluerer skolen på projektet?**

Imellem lærerne	12
Med eleverne	4
Med forældrene	4

De fleste klasser evaluerer løbende lærerne imellem. Kun et par få har gennemstrukturerede evalueringer i form af spørgeskemaer, videooptagelser og observationer.

**35. I hvor høj grad bruger du undervisningsmateriale fra undervisningsprojektet "Skoven i skolen"?**

	Antal skoler
Meget stor grad	1
Stor grad	2
Nogen grad	6
Lille grad	3
Meget lille grad	3
Slet ikke	3

**36. Hvad er din opfattelse af børn og forældres holdning til ude-undervisningen?**

	Meget positiv/ stor	Positiv/ Stor	Neutral	Negativ/ Lille	Meget negativ/ Lille
Forældrenes holdning	9	7	2	1	
Forældrenes involvering	1	7	9	1	1
Børnenes holdning	7	10	1	1	
Børnenes involvering	7	9	3		
Børnenes lyst inden de skal afsted	4	9		1	1
Børnenes lyst når de er igang	11	9			

**37. I hvilken grad mener du udeskole bidrager til elevernes udvikling?**

	Meget stor grad	Stor grad	Nogen grad	Lille grad	Meget lille grad
Sproglige og kommunikative færdigheder	4	4	6	2	1
Sociale færdigheder	7	9	3		
Fysiske og motoriske færdigheder	12	3	3		
Praktiske færdigheder	6	5	5		
Naturbevidsthed	11	4	2		
Miljøbevidsthed	6	5	3	2	
Fællesskabsværdier	5	6	5		

Derudover nævner lærerne også motionsvaner samt det at være ude og blive hårdet.

**38. I hvilken grad mener du udeskole bidrager til at fremme barnets udvikling i skolens forskellige fag?**

Fag	Meget stor grad	Stor grad	Nogen grad	Lille grad	Meget lille grad
Billedkunst	3	5	6		
Dansk	5	3	8		
Engelsk			1	1	2
Historie		3	3		2
Håndarbejde				3	1
Idræt	8	4	3		
Matematik	4	6	2	3	
Musik		2	2	6	2
Natur/teknik	12	3	1		
Religion/Kristendom		1	2	3	1
Sløjd	2	2	2	3	1

**39. I hvilken grad mener du at udeskole realiserer folkeskolelovens mål og indhold?**

	Meget stor grad	Stor grad	Nogen grad	Lille grad	Meget lille grad	Ved ikke	Andet

Sæt kryds:	7	5	2				
------------	---	---	---	--	--	--	--